

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 8, Sayı 21, Temmuz 2021 / Volume 8, Issue 21, July 2021

MANZUM BİR KISAS-I ENBİYÂ *A Poetic Qısas Al-Anbyâ*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 05.02.2021
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 04.06.2021
Sayfa/ Pages : 217-245
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2021.188>

Murat KEKLİK

(Dr. Öğr. Üyesi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van / Türkiye, e-mail: muratkeklık@yyu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8579-772X>

Atıf/Citation

Keklik, Murat, "Manzum Bir Kısas-ı Enbiyâ", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 8/21, 2021, s. 217-245.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 8 sayı 21, Temmuz 2021.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 8, Issue 21, July 2021.

ISSN: 2148-5704

A Poetic Kısas Al-Anbiyâ

ra

Öz: Kısas-ı enbiyâ bir nevi peygamberler tarihidir. Başta Kur'an-ı Kerim, hadis, tefsir ve İsrailiyatın kaynak alındığı kısas-ı enbiyâlarda yaratılış ve Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadarki peygamberlerin hayatları, kıssaları, küfürle mücadeleleri anlatılır. Anlatılan kıssalar vasıtasıyla bireye ve topluma ikaz ve nasihatlerde bulunularak İslamiyetin esasları aktarılır. III. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında örnekleriyle karşılaştığımız peygamber kıssaları umumiyetle mensur olup manzum olanları ise mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmışlardır. Çalışmamıza konu olan kısas-ı enbiyâ manzum olup aynı kafiye üzerine nazmedilmiştir. Bu yönüyle daha çok kaside nazım şeklinin özelliklerini taşımaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu'nda kayıtlı bulunan yirmi bir varaktan müteşekkil manzume 587 beyittir. Manzumenin bulunduğu yazmada müellif, müstensih, telif veya istinsah tarihi üzerine herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Eserde kullanılan dil manzumenin Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerinde yazıldığını düşündürmektedir. Çalışmada manzum kısas-ı enbiyânın çeviri yazıyla metni kurulmuş, eser dil, şekil, içerik özellikleri bakımından incelenmiştir. Çalışmanın sonuna manzumenin tıpkıbasımından örnekler eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kısas-ı enbiyâ, manzume, kaside, Eski Anadolu Türkçesi, peygamberler

Abstract: Kısas al-anbiya is a kind of history of prophets. In the stories of the prophets, the Quran, hadith, interpretation and Israeli reference are taken as a source. Creation in the stories of the Prophet and Hz. The last prophet from Adam, Hz. The lives of the prophets up to Muhammad, their exemplary stories and their struggles with unbelievers are told. Warnings and advice are given to individuals and the society through exemplary stories told. The principles of Islam are explained. XIII. The prophet stories, examples of which we have come across in Turkish literature since the 19th century, are generally prose, while the ones that are poetry have been written in mesnevi. The peygamber parable, which is the subject of our study, is in the form of poetry and has been poetry on the same rhyme. In this respect, it mostly carries the characteristics of the poetry form of ode. The poem, consisting of twenty one leaf, registered in the Süleymaniye Library Hacı Mahmud Efendi Collection, consists of 587 couplets. In the manuscript where the manuscript is, there is no information about the author, printer, date of writing or writing. The language used in the work suggests that the poem was written in the last period of Old Anatolian Turkish. The transcribed text of the prophet story in the form of a poem was established in the study. The work was examined in terms of language, form and content features. Examples from the facsimile of the poem were added to the end of the study.

Key words: Kısas al-anbiya, poem, kasida, Old Anatolian Turkish, prophets

r

Peygamberlerin kıssaları, tarihleri anlamına gelen kısas-ı enbiyâ (kasasü'l-enbiyâ) Arapça *kıssa* ve *nebî* kelimelerinin çoğul şekillerinden oluşan Arapça bir terkiptir. *Ahbâr-ı enbiyâ* tabiri de peygamber kıssaları anlamında kullanılmıştır. Kısas-ı enbiyâda dünyanın ve ilk insanın yaratılışından başlanarak peygamberlerin hayat hikâyeleri, tebliğ faaliyetleri, küfürle mücadeleleri daha çok ders ve ibret verici yönleriyle kimi zaman ayrıntılarıyla kimi zaman da özetle anlatır.¹ Ayrıca peygamberlerin döneminde yaşayan meşhur kişilerin hayat hikâyeleri de kısas-ı enbiyâda yer almaktadır. Konular Kur'an-ı Kerim'e, Kitab-ı Mukaddes'e tefsir ve

¹ M. Süreya Şahin, "Kısas-ı Enbiyâ", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 25 (İstanbul: TDV Yay., 2002): 495.

hadislere dayandırılır.² Anlatılan kıssalar vasıtasıyla bireye ve topluma yönelik mesaj, ikaz ve öğütlerde bulunur. Böylece bireyin ve toplumun ahlaki bakımdan eğitimi amaçlanır. Türk-İslam edebiyatında da kısas-ı enbiyâ önemli bir tür olarak görülmüş halka İslamiyet’i anlatmak ve öğretmek amacıyla bu türde eserler kaleme alınmıştır.

Kur’an-ı Kerim’de, “kasas”³ adı altında Hz. Peygamber ve bütün insanlara hitap edilirken birçok tarihî olay nakledilir. Bu bakımdan kıssalar Kur’an-ı Kerim’de geniş yer tutmaktadır. Kıssaların Kur’an’ın ne kadarlık bir bölümünü oluşturduğu üzerine çalışmaların değişik görüşleri bulunmaktadır. Kur’an’ın üçte birini bir görüşe göre ise Hz. Peygamber dönemindeki hadiseler dâhil edildiği takdirde yarısını kıssaların oluşturduğu ifade edilir.⁴ Birçok tefsir âlimi tarafından Kur’an’ın üçte ikisinin kıssalarla ilgili olduğu kabul edilir.⁵ Kur’an-ı Kerim’de itikadî konulardan (175 sayfa) sonra yüz kırk yedi sayfada peygamber kıssaları anlatılmıştır. 1328 ayette, üçü (Zü'l-karneyn, Lokman, zeyr) ihtilafli olmak üzere yirmi sekiz peygamberin kıssası anlatılmıştır. Bu oran Kur’an’ın 28,84’üne tekabül etmektedir. Bu orana kıssalarla ilgili bazı konuların anlatıldığı (kavimlerin helaki ve helak sebepleri, azap ikazları vs.) ayetler de eklendiğinde sayı 1678’e çıkmakta, kıssaların oranı 30’ları geçmektedir. Genel kıssalar içerisinde peygamber kıssalarının oranı 72,7’dir. Kıssalarda Allah’ın birliği ve kudreti, esma ve sıfatları, kulun Allah’a karşı yükümlülükleri, sabır, tevekkül, ahirete iman, kanaatkârlık, dua, tövbe, sakınılması gereken hâller gibi İslam’ın emir ve nehiyeleri, prensipleri öne çıkarılır. Kıssalarda peygamberler içerisinde en çok bahsi geçenler Hz. Musa, Harun, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf ve İsa peygamberlerdir. Kur’an da kıssaların bu denli bir yoğunluk oluşturmasındaki gaye toplumlara ve bireylere Allah’ın kulları olduklarını hatırlamak, onlara bir imtihan içerisinde olduklarını bildirmek, hesap gününe hazırlanmalarını sağlamaktır.⁶ Kıssalarda Allah’ın varlığına ve birliğine inanmayı reddeden, putlara tapan, kibre kapılan, şükretmeyen, Allah’ın elçilerini yalanlayan, onlarla alay eden, sapkınlık, bozgunculuk yapanlar helak edilir.

Kısas-ı enbiyâda peygamber kıssaları hem her bir peygamber özelinde hem de peygamberler arası geçişlerde kronolojik sıraya riayet edilerek anlatılır. Bu bakımdan kısas-ı enbiyâ Kur’an’dan anlatım ve yapı bakımından ayrılmaktadır.⁷ Buna mukabil Kur’an kıssalarında kronolojik sıra takip edilmez hiyerarşi, zaman ve mekân vurgusu yapılmaz, anlatılanlar düzenli bir şekilde bir yerden başlayıp bitirilmez. Zira Kur’an bir tarih kitabı değildir, tarihsel bilgi vermeyi amaçlamaz. Hatta tarihî unsurlar hafzedilerek doğrudan kıssadan alınacak hisseye vurgu yapılır. Dolayısıyla kıssaların sadece belli sahneleri anlatılır. Bu sahnelerde tebliğ, hidayet ve ibret gayeleri çerçevesinde verilmek istenen mesaj öne çıkarılır.⁸

Tarih boyunca Türk-İslam tarihinde ve edebiyatlarında Kur’an’ın iyi anlaşılması ve peygamberlerin örnek hayatlarının öğrenilmesi için peygamber kıssaları üzerinde önemle durulmuştur. Kur’an’da kısaca yer alan kıssalar başka kaynaklara müracaat edilerek

² Nevzat Aydın, “Çağdaş “Kısas-ı Enbiyâ” Literatüründe Peygamber Tasavvuru: İrşâdî Bayburdî’nin “Kısas-ı Enbiyâ”sı Özelinde”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, no. 9 (2016): 165.

³ Yusuf 3,” Biz bu Kuranı vahyederek, sana en güzel kıssaları anlatıyoruz. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin.”

⁴ Remzi Kaya, “Kur’ân-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, no. 2 (2002): 36.

⁵ Ahmet Çelik, “Birey ve Toplumun İslahı Açısından Kur’ân Kıssaları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2004): 56.

⁶ Osman Eyüpoğlu, “Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları (Sosyolojik ve Pedagojik Açından)”, *XI. Kur’ân Sempozyumu Kur’ân ve Risalet*, Bildiriler Kitabı (Ankara: Kalkan Matbaacılık) 2009, 106-107; Hindî Mahmûd, *Kısas-ı Enbiyâ Peygamber Kıssaları* (Haz. Ahmet Karataş), (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı) 2013, 26-27.

⁷ Mariana Budu, “Türkçe Kısasü’l-Enbiyâ Tercümelere ve Ebû İshâk İbrâhîm B. El-Mansûr B. Halefî’l-Müzekkir En-Nişâbüri’nin Kısasü’l-Enbiyâ’sının Türkçe Tercümesi”, *ürk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 60, no. 1 (2020): 74.

⁸ Ahmet Karataş, “Türk-İslam Kültür ve Edebiyatında Kısas-ı Enbiyâ Türü”, *Diyanet İlm Dergi* 49, no. 3 (2013): 117; Kaya, “Kur’ân-ı Kerim”, 35.

detaylandırılmış ve genişletilmiştir. Bu kaynakların başında Tevrat, İncil gibi kutsal kitapların yanında Hristiyan ve Yahudi dinî literatürü, hadis ve tefsirler gelmektedir. Kısas-ı enbiyâlarda yer alan ayrıntılar İslami muhitlere sahabe asrından itibaren girmekle birlikte asıl tâbiîn ve sonraki dönemlerde girmiş ve yaygınlık kazanmıştır.⁹ Sonraki dönemlerde yazılan kısas-ı enbiyâlar genellikle Kur'an-ı Kerim'deki ayetlere, Kabû'l-ahbar (ö. 34 / 654), Mücâhid (ö. 724), Vehb bin Münebbih (ö. 114 / 732) ve Abdullâh b. Abbâs (ö. 687-88) gibi din bilginlerinin aktardıklarına dayandırılarak yazılmışlardır.¹⁰ Özellikle Kur'an'da zikredilen peygamberlerle ilgili bilgiler ayet ve hadislerden örneklerle sunulurken diğer bilgiler genellikle Kabû'l-ahbar ile Vehb bin Münebbih'e dayandırılarak verilmiştir. Bu bakımdan ilahî kitaplardaki, İsrailiyattaki ve tarih kitaplarındaki bilgiler kısas-ı enbiyâlarda bir araya getirilmiştir.¹¹

İlk örnekleri önce Arap, daha sonra da ars edebiyatında görülen kısas-ı enbiyâ türünden eserler ilahî kitaplar, hadis, tefsir ve çeşitli milletlerin tarihlerinden hareketle yaratılışından itibaren dünyayı ve peygamberler özelinde insanı konu alır. İnsanın ve diğer canlıların yaratılışları, gök cisimlerinin hareketleri, kokuların, bitkilerin, tarımın, mesleklerin vb. ortaya çıkışları gibi dinî veya din dışı pek çok konu uluhiyetle bağlantılı kılınarak düşle gerçeğin içiçe girmiş olduğu bir dille bu eserlerde hikâye edilir.¹² Bu zengin muhtevaları kısas-ı enbiyâları Türk İslam edebiyatının beslediği zengin bilgi ve ilham kaynaklarından biri hâline getirmiştir.

Şair ve müellifler teşbih, telmih, iktibas gibi edebî sanatlara malzeme yaptıkları mana ve mazmunları doğrudan veya dolaylı yollarla kısas-ı enbiyâlardan temin etmişlerdir. Özellikle türün müstakil ilk örnekleri sayılan ve gelişmesine katkı sağlayan Muhammed b. Abdillâh el-Kisâî'nin (V I. asır) *Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ ve Kısasi l-Enbiyâ* adlı eseriyle Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nişâbüri eş-Şâfiî'nin (ö. 427 / 1035) *Kitâbu Arâisü'l-e âlis f Kısasi l-Enbiyâ*'sının Türkçeye tam, muhtasar, ilaveli birçok tercümesi yapılmış ve çeşitli dönemlerde defalarca istinsah edilmiştir.¹³ Anadolu sahasında çok tanınıp okunan eser eskicil ses ve biçim özellikleri yanında son derece zengin bir Türkçe söz varlığına sahiptir. Tahkiyeli bir anlatımla yazıldığı için dilin farklı kullanımları, farklı metin türlerini içinde barındırır.¹⁴ Türkçe telif edilmiş ilk kısas-ı enbiyâ ise Harezmi Türkçesi ile 710 1310'da mensur olarak kaleme alınan Burhanoğlu Kadî Nâsirüddîn Rabgûzî'nin (III- IV. asır) *Kısas-ı Rabgûzî* adıyla meşhur eseridir.¹⁵

Osmanlı döneminde birçok kısas-ı enbiyâ kaleme alınmıştır. Kütüphanelerde müellifi ve müstensihî bilinen bilinmeyen birçok kısas-ı enbiyâ bulunmaktadır. Bunların birçoğu mensur olmakla birlikte manzum yazılanlar da mevcuttur. Manzum olarak kaleme alınanlar ekseriyetle mesnevi nazım şekliyledir. Bunlar arasında tespit edilebilen ilk ve en önemli manzum kısas-ı enbiyâ VI. yüzyıl şairlerinden Hindî Mahmûd tarafından 1579'da nazmedilen *Kısas-ı Enbiyâ* adlı eserdir. 7867 beyitten müteşekkil eser yaklaşık 220 bölüm hâlinde kaleme alınmıştır. Eser ve müellifi üzerine Ahmet Karataş tarafından hazırlanan doktora tezi genişletilerek Türkiye Yazma eserler kurumu tarafından yayımlanmıştır.¹⁶ Kütüphanelerde bulunan müellifi ve müstensihî bilinmeyen manzum kısas-ı enbiyâlardan biri de bu çalışmaya konu olan eserdir. Eserin ayırt edici vasfı manzumenin tek kafiye üzerine kurularak yazılmış olmasıdır.

⁹ Şahin, "Kısas-ı Enbiyâ", 495.

¹⁰ Budu, "Türkçe Kısas-ı'l-Enbiyâ Tercümeleri", 75.

¹¹ Günay Tümer, "Bir Türkçe Kısas-ı Enbiyâ", *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1978): 398.

¹² Emine Yılmaz, Nurettin Demir "Sa'lebî'nin Kitabı 'ara'isi'l-mecâlis fi kısasi'l-enbiyâ'sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri", *Journal of Turkish Studies*, Cem Dilçin Armağanı 33, no. II (2009): 357.

¹³ Karataş, "Türk-İslam", 119-120.

¹⁴ Yılmaz, Demir, "Sa'lebî'nin", 367.

¹⁵ Karataş, "Türk-İslam", 120.

¹⁶ Karataş, "Türk-İslam", 121. Bahsi geçen eser için bkz. *ind ahmud ayatı ahsiyeti Eserleri ve Kısas-ı Enbiyâ'nın enkidli etni I-III*, (Doktora Tezi, Marmara Ü., 2011); *ind ahm d Kısas-ı Enbiyâ Peygamber Kısaları*, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013).

an m ısas-ı nb

1.1. Nüsha Tavsifi

Kısas-ı enbiyâ 3786 arşiv numarasıyla Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu'na *Manzume-i Diniyye* adıyla kayıtlıdır. Yazmanın iç kapak fihrisinde başka bir kalem tarafından yazıldığı anlaşılan beş eserin ismi sıra numarasıyla verilmiştir. Ancak fihriste *Ebyât-ı erif* adıyla ilk sırada yer alan *Manzume-i Diniyye* müstakil cilt hâline getirilerek kaplandığından diğer eserlere ulaşılamamıştır. İhrishte sırasıyla yer alan eserler şunlardır: 1. *Ebyât-ı şerife* 2. *nus Emre a retlerinin Ebyât u erhi* 3. *Eşrât-ı Enfise-i ısr* 4. [...] *Cevâd iddik el-Azizu'l- ısr Efendi* 5. *Ferhâd Divanı*. 15'er satırlık 21 varak hacmindeki manzume 587 beyitten oluşmaktadır. Cilt ebadı 199x133 160xb.b mm. şeklinde kaydedilmiştir. Okunaklı bir nesihle harekesiz yazılmış olan manzumenin sütunlarına kırmızı mürekkeple cetvel çekilmiştir. Yazmanın baş ve son sayfalarında müellif, mütercim, müstensih veya istinsah tarihini belirten hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Eser münacat ile başlamış dua ile bitirilmiştir.

1.2. Dil Özellikleri

Manzume dinî bir metin olduğundan yoğunluklu olarak Arapça kelimelerden oluşmaktadır. Metinde geçen sıfat ve adların tamamına yakını Arapçadır. İiller, işaret sıfatları, zamirler, edatlar ise Türkçe kelimelerden seçilmiştir. Metnin cümle yapısı Türkçedir. Metinde çok az sayıda terkip bulunmaktadır. Terkiplerin tamamına yakını ise iki kelimededen oluşan açık ve basit terkiplerdir. Metinde geçen kelimelerin imlası Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerinin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Metnin harekesiz nesihle yazılmış olması ve dil özellikleri bizi metnin Osmanlıcanın temellerinin atıldığı 15. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başlarında yazılmış olabileceği ihtimaline götürmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi alfabesinde kapalı *e* sesini gösteren bir harf mevcut değildir. Bu dönem metinleri incelendiğinde, kapalı *e* li kelimelerin bu dönemde çoğunlukla *i* ünlüsüyle karşılandığı görülmektedir.¹⁷ Metinde günümüzde *e* harfiyle yazdığımız kelimeler metinde *i* harfiyle yazılmıştır.

İtdi ol n ra tecelli b ' - t
O tecelliden o n r-ı ibtid ay (b. 24)

Didiler lem-i berza -ı mu la
Oldı bu lem-i ecs dda a (b. 45)

a ret-i deme irdi va şet
Didi Y Rab vir m nise ba a (b. 100)

Düzlük yuvarlaklık uyumu Eski Anadolu Türkçesi döneminde bir kural hâlini almamıştır.

Ba a evl duma tesli itdi
Eyledi başumı a mah -ı bel (b. 303)

Eski Anadolu Türkçesinin yaygın fonetik özelliklerinden olan yuvarlaklaşma¹⁸ metindeki Türkçe kelimelerde yaygın olarak göze çarpar. nsüzle biten fiillere gelen eklerin yuvarlak şekilleri metinde geçmektedir: *kalur alurdu varur*. Yuvarlaklaşma Arapça, arşça kelimelere gelen eklerde de baskındır: *sif tu rahmetü abdü*

Teklik ve çokluk ikinci şahıs ekleri Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinin ilk devirlerinde yuvarlak ünlülü olarak -su , sü ile - uz, üz şeklinde kullanılmaktadır.¹⁹ Bu yuvarlaklaşma eğilimi metinde sadece bazı kelimelerde (kimsü , idersü , itsün) karşımıza çıkarken diğer birçok kullanımda şahıs ve iyelik eklerinde, belirli geçmiş zaman ekinde, tamlayan ekinde

¹⁷ Burhan Paçacıoğlu, *Orta Türkçe* (Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık, 1995), 198.

¹⁸ Paçacıoğlu, *Orta Türkçe*, 199.

¹⁹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul: Bayrak Basım Yayın Dağıtım, 1993), 272.

yuvarlaklaşmaya rastlanmaz: *esirsi itdin benim egrinin sa im eyledin indirdi demi ni'metim, abıb g rd udretim emrini n nisim virdim seni ...*

Eski Anadolu Türkçesinde dudak ünsüzleri olan b, p, m etkisiyle ek ve kelimelerde yuvarlaklaşma görülür. Metinde Türkçe adlar kullanılmadığından bu yuvarlaklaşma olayı eklerde görülmektedir. Özellikle p'nin etkisiyle -ıp, -ip ekinin ünlüsü daima yuvarlaklaşmıştır. Osmanlıcada ünlünün bu etkisi bir müddet ağır bastıktan sonra ekin düz şeklinin kullanıldığı görülür.²⁰ Ekin yuvarlak şekli metinde oldukça belirgindir.

Geldi Şey n *getürüp* bir ınzır
Dökdi anını o merd d-ı ud (b. 240)

Bir kerih r yi a idince uh r
Bedın dem *uzadup* ba dı a a (b. 266)

Kelime ortasındaki > değişimine örnek olarak metinde da ı kelimesi geçmektedir.

Eyledi a a nübüvveti irs l
On u uf *da ı* kit b indi a a (b. 275)

Metinde Eski Anadolu Türkçesinde kullanıldığı şekliyle üçüncü şahıs iyelik eki almış isimlerden sonra n kullanılmıştır.

evbesi itdi abul a ret-i a
Afv idüp cümle u urı Mevl (b. 212)

Çı dı adrına gelüp bi emin
Öpdi *yüzün* didi avf yok a l (b. 227)

Vasıta hâl ekinin metinde *birle* > *bile* şeklinde geçtiği görülmektedir.

Dört şey inmişdi *bile* demle
Gözyaşı tem-i berg ın a (b. 193)

İki evl dı *bile* r kib olan
Biri H m birisi S m ehl-i af

Eski Anadolu Türkçesinde ayrılma hâl ekiyle birlikte kullanılan *ayruk* edatı bir beyitte şu şekilde geçmektedir:

Didi Y Rab cev dum mahl
enden ayru a nice secde dev (b. 183)

Tonsuzla biten kelimelere getirilen eklerin başındaki ünsüzün, ünsüz uyumuna göre tonsuz olması gerektiği hâlde, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bu kurala uyulmadığı görülür. Bu durum, eklerin klişeleşmiş bir hâlde yazılmasından kaynaklanmaktadır.²¹ Bu durum metinde sıklıkla geçen *durur* bildirme ekinde kendini gösterir.

Kimisi dirdi ar r itmekde
Şimdi *yo dur* a a benden a l (b. 356)

Ba a tevfi ı ı eyle y Vedd
Yo durur bende bi e a l (b. 8)

Ş md anlardan olup zürr yy t
a reti N *durur* ikinci at (b. 373)

Yine haberin geniş zaman hâlini ifade için kullanılan üçüncü şahıs eki *tur-* fiili *durur* kullanımıyla metinde geçmektedir.

²⁰ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 322.

²¹ Paçacıoğlu, *Orta Türkçe*, 205.

İsm-i tı *durur* Sett r-ı uy b
Ra metü ba rı temevvüc ide t (b. 19)

Bu durur ar a alife olıcak
Bunu evl dı ile ar dola t (b. 52, 196)

S nıs H b l d evl du
Ol durur evvel ma l m şühed (b. 223)

Metinde Eski Anadolu Türkçesine özgü işlek zarf-fiil eklerinden -ıca / -icek yaygın olarak kullanılmıştır. -ınca -ince ekine ise rastlanmaz. Önceleri -ıçak -içek olan zaman bildiren zarf-fiil eki Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında -ıcak -icek olmuştur. Bu ek Batı Türkçesinin ilk devirlerinde uzun zaman kullanılıp sonradan unutulmuştur. Osmanlıcada bir müddet kullanılmıştır.²² Bu dönem metinlerinde geçen -ıcak -icek günümüze -DIktAn sonra, -(y)IncA, -(V)rken, -DIGIndA, +DA iken, -(V)rsa kişi ekleriyle çevrilebilir.²³ Metinde Eski Anadolu Türkçesine özgü bu zarf-fiil yaygın olarak kullanılmıştır.

leb-i demi çün cümle melek
Göricek eylediler istinb (b. 47)

Anı g ş eyleyicek nisv nu
alması abra ar rı a a (b. 137)

-ıca -icek zarf-fiilinin günümüzdeki şekli -(y)IncA zarf-fiili de metinde geçer;

Cümlesi birden *olunca* ma l
Tab olup ola size ekle sez (b. 366)

a reti Y nus *idince* nefret
avm-i Ninuv ya v i oldı bel (b. 511)

-up / -üp zarf-fiil ekinin Eski Anadolu Türkçesinde genişlemiş şekli -uban / -üben metinde üç yerde geçmektedir. Bu ek Osmanlıcada da kullanılmıştır. onksiyon bakımından -arak, -erek ekinden farksızdır.²⁴

Sen mur d eylemesen ben Adne
Girüben demi idem i v (b. 186)

Kısas-ı Enbiyâ'da yoğunluklu olarak bulunan Arapça kökenli kelimeler eylemek, itmek, olmak, kılmak, almak, gelmek, komak, kalmak Türkçe yardımcı fiiller ile bir araya gelerek birleşik fiiller oluşturmuştur: *setr eyle-*, *kerem eyle-* *seri a eyle-* *inkis r eyle-*, *kühl eyle-* *eb eyle-* *şa eyle-* *ş k r eyle-* *ta lm eyle-* *ittif eyle-* *rs l eyle-* *a d eyle-*, *ul eyle-*, *id l eyle-*; *arb it-*, *ta mur t-*, *du l it-*, *i tiy r it ekl it-* *bük it-*, *al it-*, *ketm it-*, *nehy it-* *adr it-*, *va it-*, *n kı it-*, *iddi r it-* *üd it-*, *tevellüd it-*, *il it-*; *ma n l- k fir l-*, *mun arı l-*, *ma b l l- ma r r l-*, *mütera ib ol-*, *tab ol-*, *ib l- bid r l- edid l-*, *va yol- mübtel ol-*, *arı ol- ay n l- ı il- inş il- a il- afv il-*, *istin il- ma m r il- in l il- e il- in yet il-*; *ketfine al- a s al- alnuna k -*; *a gel- sı let gel-*, *in r gel-*, *du gel-*, *nevet gel-* *tekbir gel-*, *at gel-* *a f-ı düit gel-* *şif gel-*, *ufret gel-* *afvı a al- al met al-*, *abrı alma- üry n al-*, *udret alma- tenh al-...*

Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerini yansıtan *yigirmi* (b. 288), *sı-* (b. 249), *niçe* (b. 330), *şimdengirü* (b. 164), *ıga-* (b. 194), *girişdi* (b. 74), *olundukda* (b. 44) gibi kullanımların da beyitlerde geçtiği görülmektedir.

²² Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 325.

²³ Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler* (Ankara: TDK Yay., 1997), 126.

²⁴ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 326-327.

ısas-ı nb nın ek l ell kler

Kıssa-1 enbiyâ kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Beyit sayısı 587'dir. Bütün beyitler aynı kafiye üzerine kuruludur. Manzumenin sadece ilk beyti mukaffadır. Şair münacat ile kıssa geçişlerinde girizgâh niteliğinde beyitlere yer vermiştir. Kasidede mahlas beyti yoktur. Mısra sonlarında tekrarlanan revî harfî “â / a” olduğundan manzume kafiye-i mücerrede ile yazılmıştır. Kasideye münacatla başlanmış ardından Peygamber'in övgüsü yapılmış, yaratılışa kısaca değinildikten sonra peygamber kıssalarına geçilmiştir. Kasidenin sonunda yine Peygamber'in övgüsü yapıldıktan sonra Allah'a niyazda bulunularak dua ile bitirilmiştir.

Manzume remel bahrinin *Fe il tün fe il tün fe ilün* (. . . - - / . . . - - / . . . -) kalıbıyla yazılmıştır. Bu kalıbın baş ve son tef'ilelerinin (*F il tün* - . . . -) ve (*f lün* - -) olarak değişmesiyle aynı şiirde dört farklı biçimde kullanılma olanağı vardır. Bu kalıp kısalığı ve kolaylığından dolayı daha çok mesnevilerde kullanılmıştır. Örneğin Taşlıcalı Yahyâ'nın (ö. 1582) *Gencîne-i Râz*'ı, Nev'îzâde Atâyî'nin (ö. 1634-35) *Sohbetü'l-ebkâr*'ı, Nâbî'nin (ö. 1712) *Hayriyye*'si bu kalıpla yazılan başlıca mesnevilerdir. Çok fazla olmamakla birlikte bazı gazel, kaside ve kıt'alar da bu kalıpla yazılmıştır. Aruzun kullanılmaya başlandığı ilk yüzyıllarda şairler hece ölçüsüne yatkınlıklarını bir anda terk edemediğinden ilk şiirlerinde 4 4 3 11 6 5 11 gibi heceye benzeyen aruz kalıplarını tercih etmişlerdir. Kıssa-1 enbiyâ'da da 4 4 3 11 hece ölçüsüne yakın olan kalıp seçilmiştir. Kalıbın esnekliğinden istifade edilerek daha çok ilk tef'ilede *F il tün* son tef'ilede ise *f lün* cüz'ü tercih edilmiştir. Şair kalıbın esnekliğiyle kaside nazım şeklinin ahenk yapısını, mesnevilerin tahkiyeli anlatımını eserine tatbik edebilmiştir. Kullanılan aruz kalıbının sağladığı kolaylığa ve Arapça kelimelerin yoğunluğuna rağmen manzumede aruz kusurları bulunmaktadır. Yer yer mısralarda hece fazlalıkları vardır. Vezin hatalarının müstensihten kaynaklandığı muhtemeldir. Türkçe kelimelerde imaleler çok fazla görülmekle birlikte Arapça kelimelerde de yer yer imaleler yapılmıştır. Özellikle Arapça iktibasların geçtiği mısralar kullanılan kalıba uygunluk bakımından sıkıntılıdır.

Şair aynı kafiye üzerine şiirini yazdığından birçok yerde kafiye bulma güçlüğü yaşamıştır. Şair aynı revî harfini yakalayabilmek için birçok beyitte aynı kelime ek ve edatlara başvurmak zorunda kalmıştır. Metinde özellikle *hâlâ tâ ana sana atâ hatâ ammâ, cezâ, aslâ, kat'â* gibi kelimelerde çokça tekrara düşülmüştür. Bu kelimeler kimi zaman peş peşe çoğu zaman da birbirine yakın beyitlerde kafiye olarak tekrarlanmıştır. Öte yandan *hemâ, mâ, hamuya* gibi bağlama uygun düşmeyen kelimelerin de kafiye oluşturabilmek için mısra sonlarında kullanıldığı görülmektedir. Metinde kafiye yapılan kelimelerin büyük çoğunluğu Arapça isimlerden oluşmaktadır.

Manzume şeklen kaside olmakla birlikte içerik açısından bir mesnevidir. Manzumede beyitler anlam bakımından birbiriyle bağlantılıdır. Tahkiyeli anlatımla kaleme alınmıştır. Bu anlatımın gereği olarak karşılıklı konuşmaların geçtiği beyitlere “Didi...” ile başlanmıştır. Şair manzumede yer yer tahkiyeli üslubu bırakarak anekdot niteliğinde beyit aralarında “*rivayetdür*”, “*fakihler der ki*” şeklinde alıntılarda bulunmuştur. Manzumenin vezin ve kafiye gibi ahenk boyutunda görülen hata ve yetersizliklerde daha çok mensur eserler ve mesnevilerde görmeye alışık olduğumuz bu tahkiyeli anlatımın kaside formunda gerçekleştirilmek istenmesinin etkisi büyüktür. Müstensihten kaynaklanan hataları da göz ardı etmemekle birlikte manzum metinlerden beklediğimiz şiirselliğin eserde yeterince bulunmadığını söylemek yanlış olmaz. Buna mukabil genellikle mensur olarak kaleme alınan kıssa-1 enbiyânın kaside tarzında kaleme alınmış olması eseri değerli kılmaktadır.

ısas-ı enb nın evası

Manzume besmeleyle başlar. Allah'ın sıfat ve esmaları, Hz. Peygamber'in bütün yaratılmışların serveri ve sebab-i vücudu oluşu, insanın ve insanlığın hakikati, âlemlerin yaratılış sebebi, Kur'an-ı Kerim'de geçen kıssalara temas ve Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerin farik vasıfları manzumede işlenen başlıca konulardır. Hadis ve ayetlere iktibas

ve telmihler yapılarak metnin anlam ve bağlamı kuvvetlendirilmiştir. Kıssalarda değinilen hususlar ayet, hadis, muhtelif tefsirler şiir dilinin akıcı üslubuyla estetik bir forma büründürülmüştür. Buna göre manzumenin içeriğini beyit sıralamasına göre şu şekilde özetleyebiliriz:

Manzumenin ilk 22 beyti Allah'a yalvarış ve yakarış üzerinedir. Bu bölümde İhlas Suresi'yle Allah'ın birliği, eşsizliği, kudreti vurgulanır. Allah'ın zâfî sıfatları ve esmâ-i hüsnâsına karşı kulun acziyeti, muhtaçlığı, kusurlarla dolu oluşu dile getirilir. *Vemâ erselnâk* ile Enbiya Suresi'nin "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." mealindeki 107. ayetini iktibas eden şair, Hz. Peygamber'in yüzü suyu hürmetine Allah'a sığınarak rahmetini ve tevfikini refik eylemesini ister. 22-46 arasındaki beyitler âlemin, insanın yaratılışını konu alır. Allah nûr-ı Muhammedîyi yarattıktan sonra o nurdan diğer ruhları var etmiştir. Dört unsur, dünya, ukba, yedi gök, bütün âlemler ve görünen her şey Allah'ın varlığından ibarettir. O yoktan var etmiştir ve hepsi onun delilidir. Allah âlemleri yarattıktan sonra düzene sokmuş, ruhlar da seyretmiştir. Şair fakihlere ve hadislere dayandırarak asıl âlemin ceberut âlemi olduğunu buna melekût ya da gayb âlemi denildiğini görünen âlemin diğer adıyla şehadet âleminin ise bir rüya olduğunu belirtir. Ceberut âlemi ulvî, şehadet âlemi ise süflîdir. İnsanın bedeni, görünen âleme ruhu, mutlak âleme mensuptur. "Âdem su ile toprak arasında iken ben nebi idim." hadisi şerifine yer verilen girizgâh niteliğindeki beyitte Hz. Peygamber'in nurunun Âdem'den önce yaratıldığına vurgu yapan şair Âdem kıssasına geçiş yapar. Manzumenin en uzun bölümü Hz. Âdem ile Hz. Havva ve oğullarının anlatıldığı kıssadır. Bu bölüm 47-311 arası beyitleri kapsar. Allah kudret eliyle Âdem'in kalıbını çamurdan yaratır. Yeryüzünde ve gökyüzünde hükmü geçen Azazil Cebrail'den Âdem'in arza halife olacağını öğrenince hasede kapılır ve Âdem'in kalıbını önce bedenlen yoklar sonra içine girerek bütün damar ve sinirlerine ulaşır ancak bir türlü kalbine giremez. Kulda mevcut olan ahlak-ı hamide ve ahlak-ı zemîmenin kaynağının Cebrail ile Azazil arasında geçen münakaşadan ileri geldiği ifade edilir. Halik ruha Âdem'in cesedine girmesini emreder. Cesede sığamayan ruha başka bir melek ile yakıcı bir nağme yollar ve böylece ruh cesede yerleşir. Rivayete göre "Nağme ruhun gıdasıdır." tabiri bu hadiseden kinayedir. Bütün meleklerden üstün kılınan Âdem'e bütün melekler secde ederken Azazil secde etmez. İsrâ Suresi'nin 70. ayetine iktibas yapılarak insanoğlunun eşref-i mahlukat olduğu belirtilir. Melekler Âdem'i omuzlarına alarak âlemleri gezdirir, Âdem de içi türlü nimetlerle dolu cennette karar kılar. Âdem bir süre sonra kendisine arkadaş ister. Sol cenahından Havva yaratılır. Âdem'e akılla birlikte iman ve hayâ ihvan edilir. Hayâ gözleri, iman kalbi mesken tutar. Âdem aklı diğer azalara üstün kılınca insan konuşan hayvan mesabesine iner. Âdem'e bir ağacın meyvesi yasaklanır. Bunu gören Şeytan, tavusu verdiği bir daneyle kandırarak Allah'ın hikmeti ve rızasıyla cennete girer ve farklı bir kılıkla Havva'nın kasrının karşısındaki tepeye yerleşir. Nefesli sazıyla yürek yakan nağmeler tutturan Şeytan Havva'nın dikkatini celp eder. Şeytan Havva'ya ölümlü oldukları için kendi adına üzülüğünü ve bir süre sonra yalnız kalabileceklerini söyler. Havva ebedi hayat için şeytandan yardım ister Şeytan da yasak meyveyi önerir. Havva Âdem'e birlikte yasak meyveyi yemeyi teklif eder. Âdem buna karşı çıkar. Havva yasak meyveden önce kendisi tadar. Havva Âdem'den ayrı düşmemek için yasak meyveyi yemesi için yanar yakılır ve Âdem'in aklını başından alır. Âdem kendisinin rehberi olan alındaki Muhammedî nurda Havva'nın yansımalarını görünce sabrını ve takatini yitirir, bitkin düşer, aklı başından gider. Meyvenin yasaklandığını unuttur, Havva'nın ısrarlarıyla yiyince ikisi de çıplak kalır. Birer yaprakla Âdem Serendib'e, Havva da Cidde'ye düşerek birbirlerinden ayrılırlar. Rüzgârda savrulan yaprağı yiyen ceylanın göbeğinde misk peyda olur. Semaya yükselen Âdem'in boyunu da altmış arşına indirilir. Halik Şeytan'a Âdem'e secde etmeyerek rezil olduğunu söyleyince Şeytan kendi rızasıyla cennete girdiğini ve sadece kendisine secde edeceğini söyler. Âdem Allah'a istiğfarda bulunur ve affedilir. Şeytan ise meleklerin arasından kovulur. Âdem'le birlikte cennetten gözyaşı, yaprak, incir çekirdeği, asâ indirilir. Âdem'e bütün zürriyeti gösterilir. Şair, ahreddin Râzî'den (ö. 1210) rivayetle yedi beyitte ahd-i misak ve Beyt-i Ma'mûr'dan bahseder. Allah'ın ruhlara *elestü birabbikum* (Ben sizin Rabbiniz değil miyim) hitabına ruhlar *kalu belâ* (Evet Rabbimizsin.) karşılığını vermiş bu

ahd-i misak Hacerü'l-esved'e emanet edilmiştir. Bunu gören melekler Ceza Günü'nün geleceğini anlamışlardır. Allah, Beyt-i Ma'mûr'u Âdem'den iki bin yıl önce bina etmiştir. Cidde'ye indirilen Havva ise çok gözyaşı döker, cürmünden dolayı bazı hususiyetler bakımından erkeklerden farklı kılınır. Yalvarır, yakarır, pişmanlığını dile getirir. Allah ettiği tövbeleri kabul eder. Ona anneliğin sevaplarını ihsan eder. Yılan İsfahan'a, Şeytan denizin içindeki bir hücreye atılır. Tavus kuzeye indirilir, ayaklarına baktıkça feryat eder. İnsanların besmelesiz yedikleri Şeytan'a taam kılınır. İbn-i Abbas'tan (ö. 687-88) rivayetle ahd-i misakın Serendid Seddi olduğu belirtilir. Hz. Peygamber'in ruhundan ümmeti ve diğer nebilerin ruhları belirlemiştir. Âdem'e, beliren ruhları seyretmesi emredilir, daha sonra soluna bakar Kabil'i görür üzülür, sağında şehadete eren Habil'i görür. Âdem'e burada bütün zürriyeti gösterilir. Cebrail Âdem'e cennetten iki sığır getirir, ona tarım, hayvancılık ve pişirme aracılığıyla üretmeyi ve sabrı öğretir. Âdem'e acıktığında karnını doyurmayı, istincâ etmeyi, tahareti gösterir. Nübüvvet irsal edilen Âdem'e on suhuf indirilir, alındaki Muhammedî nur parlar. Niyazı üzerine Arafat'ta Havva'ya kavuşturulur. Arafat Dağı'nda vakfede dua hâlinde beklerler ve böylelikle ilk Haccı ve vakfeyi ifa ederler. Hind'e gidip uzun bir süre orada yaşarlar. Orada Habil ve Kabil'le beraber kız erkek mukabil yüz yirmi çocukları olur. *Mukâtil Tefsiri*'nde bin çocukları olduğu belirtilir. Şeytan, Kabil'in aklına girerek Hâbil'i öldürtür. Böylece insanoğlu mümin ve kâfir şeklinde iki fırkaya bölünür. Evladı için üzülen Âdem'e Habil'in neslinden nebilerin geleceği, Hz. Şit ile Keyümers'ten olmak üzere iki sülalesinin daha olacağı bildirilir. Âdem bin yıl yaşadıktan sonra âlem-i fâniye göç eder.

Hz. Âdem ve Hz. Havva kıssasında daha ziyade insanın hakikatine temas edilir. İblis haset, kibir ve hırsından dolayı cezalandırılır, kovulanlardan olur. Beşerî güzelliğin, nefsin ve tutkunun aldatıcılığı Âdem ile Havva'yı günaha sürükler, onları ayrı düşürür, zaafllara mahkûm kılar, acılarla dolu sürgün hayatı yaşatır. Manzumede hata ve suçlardan dolayı edilen tövbelerin, yaşanan pişmanlıkların menfi durumları müspete döndürmekteki etkisi gösterilir. Şükür ve istiazenin önemi vurgulanır. Âdem'in dünya hayatında karşılaştığı zorluk ve sıkıntılar dünya hayatının cennete kıyasla zahmetli olduğunun ifadesidir. Kabil'in Habil'i mazlumken öldürmesi de kıskançlık ve şehvetin insanoğlunun en büyük zaafllarından biri olduğunun ifadesidir.

Hz. Âdem'den sonra 312-324. beyitler arasında yedi yüz yıl yaşayan ve kendisine elli suhuf indirilen Hz. Şit'in peygamberliği, şehirleri inşa edişi, insanları tevhide çağırışı konu edilmiş ve ardından Hz. Şit'in oğlu Hz. İdris'in nebi olarak gönderilişinden bahsedilmiştir. Hz. İdris'e otuz suhuf indirilmiştir, nur-ı Muhammedî onun da alında parlamaktadır. Yazıyı bulmuş, terzilikte ustalaşmıştır. 400 yaşına geldiğinde tıpkı Hz. İsa gibi ölmeden Adn cennetine yükseltilmiştir.

Manzumenin 324. beytinden 396. beytine kadar Hz. Nuh'un kıssası anlatılır. Bir rivayete göre dokuz yüz elli diğer bir rivayete göre bin üç yüz sene tebliğde bulunmuş fakat kavmi davete kulak vermemiş, firkalara bölünmüştür. Bu firkalardan çoğu ehl-i tevhit, yoldan sapanlarla Keyümers²⁵ uzun yıllar mücadele etmiştir. Zaman içerisinde İslam zayıflamış, küfür had safhaya ulaşınca Hz. Nuh, Kur'an'da geçen “ *eryü unde inkâr ulardan hi kimseyi sağ bırakma* (Nuh 26) bedduasını kavmine yönelmiştir. Allah Teala, Hz. Nuh'un duası üzerine bir gemi yapmasını, inananlarla beraber bütün yaratılmışlardan birer çifti de gemiye almasını emrederek inkârcıları tufanla helak edeceğini bildirmiştir. Hz. Nuh gemi yapmayı bilmediğini söyleyince Cebrail, Hz. Nuh'a geminin nasıl yapılacağını talim etmek üzere gönderilmiştir. İnkârcılar, tufanı haber veren Hz. Nuh'u alaya almış, ona deli demişlerdir. Karısı ile oğlu Kenan da Hz. Nuh'a inanmamış, gemiye binmeyi reddetmişlerdir. Tufan günü gelip çatınca bir tandırdan sular boşanıp her yeri kaplamış, bütün inkârcılar helak olmuştur. Nuh'un evlatlarından insan nesli tekrar çoğaldığından Hz. Nuh ikinci ata olarak anılmıştır. Muharrem ayının onuncu günü Tufan dinmiş, gemi dağlar arasında en mütevazısı olan Cûşî Dağı'na oturmuştur. Hz. Nuh

²⁵ arslara göre Âdem'le aynı kişi olup insanların ilk atasıdır. Sâid el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-Ümem Milletlerin Bilim Tarihi*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014), 66.

tufandan sonra bitkin düşen halkını ve diğer canlıları türlü karışımlarla pişirdiği helvayla doyurur. Tufandan sonra Hz. Nuh üç yüz sene daha yaşamıştır. Bir gün uyurken oğlu Ham'ın kendisine güldüğünü gören Hz. Nuh oğluna “yüzün kara olsun” bedduasında bulununca Ham'ın evlatları siyah tenli doğmuş ve Ham, Afrika milletlerinin atası olarak bilinmiştir. Bir gün Hz. Nuh yanında getirdiği üzüm çekirdeğini ekmek isteyince Şeytan çekirdeği saklayarak işe müdahil olmuş, yaptığı türlü desiselerle insanoğlunun şarap ile tanışmasına, onu içenin akıl, iman ve hayâyı terk ederek kendisiyle iş birliği yapmasına sebep olmuştur.

397. beyitte Sam'ın neslinden gelen Hz. Hud'un alnında nur peyda olduğu belirtildikten sonra Hz. Salih ile ilgili kıssaya geçilir. 398. beyitten 410. beyte kadar Hz. Salih'ten bahsedilir. Kendisi ve kavmi için bir imtihan vesilesi olarak taşın doğurduğu dişi deve ve yavrusundan söz edilir. Salih Peygamber'in kavmini sütüyle doyuran bu devenin birkaç müfsit tarafından kesilişi ve bundan sonra Semud kavmi olarak bildiğimiz bu kavmin gazaba duçar olup helak oluşu manzumeye dâhil edilir.

410. ile 448. beyitler arasında Hz. İbrahim'le ilgili kıssaya değinilir. Hz. İbrahim'in çevresindekiler Süryanice konuşurken o Arapça konuşmuştur. İshak ve İsmail isminden iki oğlu olmuştur. Hz. İbrahim Halilullah'ın Kâbe'yi bina edişi, oğlu olduğu takdirde Allah için kurban edeceğine dair ahdi bu ahdi zaman içinde unutulması üzerine kendisine rüya ile hatırlatılması kıssaya konu edilir. Mucizenin yetmiş cüz'ünden birinin rüya olduğu ifade edilerek ve kutsiyetine dikkat çekilir. Hz. İbrahim, evladı İsmail için elli deve kurban edince bir daha rüya görür ve bu develerin evladını kurban etmek ahidine denk olmadığını anlar. Bu rüya üzerine Hz. İbrahim çokça gözyaşı döker ardından yüz deve kurban eder fakat son vahiy ile asıl ahidini yerine getirmesi gerektiğini anlar. Bu ağır imtihan anlatılırken belaların en şedidinin önce peygamberlere sonra evliyalara ve has kullara gelişinin ifade edildiği hadis-i şerif hatırlatılır. Hz. İbrahim, oğlu İsmail'i kurban etmek için sahraya götüreceği sırada annesinin onu güzel giydirmesini ister. Hz. İbrahim ve oğlu İsmail bu yolculuğu esnasında Şeytan ile karşılaşır. Şeytan, İsmail'e babasının kendisini kurban edeceğini söyler. Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'in şeytanı taşlaması üzerine kaçan Şeytan yedi defa bu vesvesesinin tekrarlar ve her defasında taşlanır. Böylelikle Hac ibadeti esnasında yapılan Şeytan taşlama ibadetinin İslam tarihindeki yerine de dikkat çekilmiştir. Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'e ahidini ve onu buraya ne için getirdiğini izah edişi, İsmail'in büyük bir olgunluk ve tevekkül ile buna rıza gösterişi ve babasına merhamet ve şefkat pınarlarını coşturan bir incelikle ricada bulunuşu manzumede anılmış ibretli tablolardandır. Hz. İsmail, babasının bu ilahî emri yerine getirirken yüzüne bakmamasını ister, zira bu babalık şefkatinin kabarmasına ve ilahî emri yerine getirmesine mâni olacaktır. Babasına zahmet kendisine cefa olacak bu hâlden sakınışı, gökteki ve yerdeki melekleri ağlatır. Hz. İbrahim bıçağı oğlu İsmail'in boynuna vurur fakat bıçak kesmez. Bıçağı taşa çalar taş parçalanır. Bunu gören sema ehli tekbirler getirir, kelime-i tevhit ile mukabele eden meleklerin ardından gökten bin hazretle bir kurban edilmek üzere bir koç indirilir. Hz. İbrahim hamdını dile getirir. İki yüz yıl saadetle yaşar.

Hz. İbrahim kıssasından sonra Hz. İshak ve oğulları Hz. Yakup ile Ays'a kısaca değinilir (b. 448-464). Hz. İshak kendisine Ays'ı yakın bulurken karısı Yakup'a daha meyillidir. İshak'ın canı bir gün kebab ister. Oğullarından birinin peygamber olacağını kendisine vaat edildiğini söyleyerek Ays'a bu isteğini yerine getirdiği takdirde kendisine duada bulunacağını söyler. Avcılığa yatkın olan Ays'ı ava gönderir. Annesi kebab pişirerek Ays'ın diliyle Yakup'un elinden İshak'a kebab ikram eder. Böylece İshak, Yakub için dua eder. Bunu öğrenen Ays Yakup'a husumet besler. Babası Ays'ı teskin ederek dünyanın onun nesliyle dolması duasında bulunur. Ays'ın nesline İsrailoğulları denmesi manzumede bu hadiseye bağlanır.

Hz. Yakup evlatları içinde en çok Hz. Yusuf'a düşkündür. Kardeşleri Yusuf'u kıskanıp bir kuyuya atarlar. Sonrasında Yusuf, Mısır'a aziz olur, kendisine nebilik ve hilafet ihsan edilir. Üç beyitle (465-467) Hz. Yusuf'tan bahsedildikten sonra bir beyitte (468) Hz. Eyüb'ün sabrına değinilir. Sonra sırasıyla Hz. Şu'ayb, Hz. Musa ve Hz. Harun ismen zikredilir, bir beyitle (470)

ulu'l-azm peygamberlerden olan Hz. Musa'ya Tevrat'ın nazil oluşu ifade edilir. 480. beyte kadar olan bölümde İlyas ve Yûşa peygamberler davete devam ederler, Hz. Davud'a Zebur iner. Hz. Süleyman insanlara ve cinlere hükmeder, Kuds-ı Şerif'i bina eder. Lokman Hekim'in nübüvveti ihtilafıdır. Sonra İskender, Yecüc ve Mecüc'den korunmak için Kaf'a set çeker.

480 ile 553. beyitler arasında Hz. Yunus kıssası anlatılır. Hz. Yunus'un şehri Ninova'yı kavmi ise Mecusi'ydi. Hz. Yunus'un tebliğini kabul etmezlerse üzerlerine azap indirileceği bildirilir. İlk çehrelerinin rengi değişecek, ikinci olarak lehçeleri karacak sonrasında ateşte helak edileceklerdir. Bunu bildiren Yunus'a kavmi taşlayarak cefa eder. Hanımını ve evlatlarını kaybettiği büyük imtihanın ardından bir gemiye biner, gemi hareket etmeyince kendisini denize atar, bir balığın karnında kırk gün geçirdikten sonra kıyıya atılır. Hz. Yunus balığın karnında sürekli *enden başka ilâh y ktur en her türlü n ksanlıktan eşi- rtağı lmaktan u aksın ü hesi ben kendine ya ık edenlerden ldum* (Enbiyâ 87) duasını zikreder. Sahilde kırk gün geçirir ihsan edilen yiyeceklerle beti benzi yerine gelir. Hz. Yunus'un bedduasından sonra kavmine bildirdiği üç bela musallat olur. Çehreleri beyazlar dilleri kararır. Gökten yağmur gibi ateş yağar. Kafaları pişer beyinleri kaynar. Tövbe eder, pişmanlık duyarlar, Yunus'un hürmetine yüce Allah'a kurtuluş niyaz ederler. Ehl-i tevhit olurlar. Tövbeleri kabul olup belalardan kurtulunca Allah'a hamdüsena ederler. Yunus'un gücü kuvveti yerine gelince Ninova'ya doğru yola koyulur. Yol üzerinde karşılaştığı çobandan Ninova halkının hidayete erdiğini, şahın tacını ve tahtını Yunus'u bulana vereceğini öğrenir. Yunus çobana kendisini tanıtır ve şaha Yunus'u bulduğunu müjdelemesini ister. Yanında götüreceği iki koyunun müjdesini tasdik edeceğini söyler. Çobanın müjdesini iki koyun tasdik edince, şah halkıyla Yunus'u karşılamaya çıkar, Yunus'tan af diler, nebiliğini kabul ederek ayaklarına kapanır. Tahtını Yunus'a devreder. Yunus kaybettiği hanımı ve çocuklarına kavuşur.

Sonraki üç beyitte (553-555) Şaya, İrmiya, Zekeriya, Yahya peygamberler zikredilerek mürsel ve gayr-ı mürsel iki yüz yirmi dört bin peygamberin varlığından bahsedilir. Manzumenin kalan beyitlerine (32 beyit) Nûr-ı Muhammedî'nin artık Kenan diyarından Kureyş'e Haşimoğulları'na intikal ettiğine değinilerek hatemü'l-enbiyâ Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem'in tevellüdüne ve öncesine dair mucizeler paylaşılır. O nurun önce babası Abdullah'ın alnında parladığı, gebeliğiyle birlikte annesi Amine'nin alnına yerleştiği ifade edilir. Peygamber efendimizin dünyayı teşrif edecekleri zamana az bir vakit kalmışken meydana gelen mucizeler zikredilmiş ve risalet nurunun âlemler üzerindeki tesiri ifade edilmiştir. Kısra saraylarının yıkılışı, Zerdüştlerin bin yıllık ateşinin sönüşü, halk arasında mukaddeslik atfedilen Sa' ve gölünün kuruyuşu bahsi geçen mucizelerdendir.

İslam şeriatında dört delil olarak geçen ve İslam'ın esasları olan kitap, sünnet (hadis), icma-ı ümmet ve kıyası esas alan ifadelerin ardından meşru olan ehl-i sünnet itikadına dikkat çekilmiş ve onun emaresi olarak iman, itikat, ahiret inancı zikredilmiştir. Gayrimeşru itikadın ise vasıfları şöyle sıralanmıştır küfür-hakikati örtmek, kâfirlik, kötü ahlak, batıl ve haktan uzak olmak. İtikada dair unsurlar zikredildikten sonra muamelata dair unsurlar öncelik sırasına göre farz, vacip, sünnet, müstehap ve mübah olarak sıralanmıştır. Zıddı ise mekruh, haram ve fasittir. Ahirette kişinin mesul olduğu dokuz azasına işaret edilmiş bunların göz, kulak, dil, el, ayak, tenasül uzvu, mide, burun ve kalp olduğu ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in "*levlâke levlâk velemmâ halaktu'l-eflâk: en lmasaydın kâinatı yaratma dm* hadis-i kutsisi delil gösterilerek onun hürmetine insanın yaratıldığı söylenmiş "*(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.*" meallî Enbiyâ Suresi'nin 107. ayeti kerimesi kısmen iktibas edilmiştir. İnsanlığın, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den itibaren başlayıp süregelen yolculuğunu anlatan manzumede Allah'a yalvarış ve niyazda bulunularak kulun Allah'ın adlinden ziyade inayetine muhtaç oluşunun ifadesi ve hâli ne olursa olsun nihayetinde Hz. Âdem gibi tövbesinin kabulüyle dedesinden miras olan cennet mülküne dâhil olmak duası ile hitama erdirilmiştir.

2. Metin

Bismillahirra m nir-ra im[1b]

Fe il tün F il tün fe il tün fe ilün f lün
Remel . . . - (. . . -) / . . . - / . . . - (. . . -)

Ey kerim ü ra im- bı-hemt
V id-i d r- bın vü d n

il-i l -yez l ayy-ı adım
R zı -ı lık-ı cümle eşy

t-ı p kündi *ul huva l-lahu e ad*
ıfatun *Allahu - amed-i a l*

Da ı lem yelid velem y led
Velem yekün lehu küf ven a ad¹

5. uvvet-i udretü e yo mi d r
Ra metü l -yü ad vel yu ²

let-i esb ba çü ma l mu t c
Sen münezzehsin ey k n-ı a

Benem ol i-i ciz abdü
Cümle ma l u içinde edn

Ba a tevfi ı ı eyle y Vedd
Yo durur bende bi e a l

On sekiz bi da ı artı lem
al olundu anı için l

10. Sevdigü n r-ı Mu ammed a ı
-ı arş üzre olinmiş im

a kına geldi *vem erseln k³*
leme ra met için ıldı a

Ben bir ciz ulu am y Rabb [2a]
Ma iyet ibi pür cürm-i a

Er amu r-r mınsün ey Ma b d
Cürmüme göre ba a itme cez

Afvı a aldı işüm y aff r
Adli e alur ise v veyl

15. Ayb ider ılı d im ins n
Da ı bir no a-i ra minden a a

onsa ayb üzre o bir no a hem n
Ayb olur m a alı ayb-ı a

alb olunsa olur ins n nisy n
Bir nefes b rın unutturma ba a

Emr- B rıy unuttı dem
Sehv ile eyledi ell t-i at
İsm-i tı durur Sett r-ı uy b
Ra metü ba rı temevvüc ide t

20. Eyledüm cürmüme ben isti f r
maram afv ide anı Mevl

Nefs ü şey n bizi ma b n itdi
B - u meş le-i ubb-ı düny

Cümle lem dükeli ma b ndur
Na d-ı ömrini virüp aldı riy

al idüp t-ı if tından a
İbtid n r-ı Mu ammed Mevl

İtd ol n ra tecellı b - t
O tecelliden o n r-ı ibtid

25. Dirildi şerm-i ay dan ol n r
ıldı erv o dürden icr

İtdi lemleri andan tertıb
Ç r un ur ile düny u b

a er t-ı amse seb a efl k[2b]
Se mev lıd- kürsı arş-ı a l

Kesret çün b r ne b d d ler
Her birisi niçe bi dir u al

On sekiz bi da ı artı lem
Cümle mevc d u ma l -ı eşy

30. Oldı a s m-ı sel se mevc d
Ezelı yo ebedı var u b

Evveli iri leme d s
Ezelı ebed mevc d-ı Mevl

Va det-i ta delıdür bunlar
Bunca şık r uverler peyd

İ h r-ı şemse del i l dördür
Gün gibi hir-i b hir l

Evveli al k nc tertıb
S l s ü r b m te vü i y

35. Devr ü seyr eyledi cümle erv
Emr- B rıyle o lemler t

Ayrı lup t-ı if t-ı a dan
a öyle a idi ol dem ma

İbtid lem im de idi
Hem me nıde d m şdür fu ah

Ceber t lemi oldur bi - t
lem- b rıde mu avver eşy

İlmimiz cümle bizim d sd r
Budur lem- m s l-i ru y

40. Andan lem-i melek ta gelüp
lem-i ayb dimişlerdür a a

Da ı birisi ay l-i mu la
B r lem- şeh det zır

¹ De ki: "O, Allah tır, bir tektir. Allah Samed dir. (Her şey ona muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir)."Hiçbir şey ona denk ve benzer değildir. (İhlâs-112)

² Sayısız, hesapsız

³ Vemâ erselnâke illâ rahmeten lil'âlemîn(e): Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik. (Enbiyâ / 107)

- Arş-ı kürsü'lü anır esfel **[3a]**
İki ism oldu şehdet-i ecz
B r ulvı melek ta mens b
B r süflüdür anır amm
İk lem den olundukda tertib
R humuz ulvı vü süflü a
45. Didiler lem-i berza -ı mu la
Oldı bu lem-i ecs dda a
Fa r-i lem didi *küntü nebiyyen*
*eyne l-m i ve - undi*⁴ dem ana
leb-i demi ta mır td
Yed-i udret ile ıldı inş
Oldı 'ifde bu emr-i ıb l
ıldı ol ar ayı cennet- s
Ar a k md Az zil ol dem
Emrine t bi idi ehl-i sem
50. Ar ı eylerdi melek seyr n
Ö de şey n idi elinde a
alıb-ı demi çün cümle melek
Göricek eylediler istinb
Budurur ar a alife olıcak
Bunu evl dı ile ar dola t
Şu lelendi a ab-ı n r-ı ased
demi ba nına arb itdi a
Didiler arbı ıza n oldu sebep
un -ı B rıd r ola belk a
55. Didi ecvef mi ve y d meml
Tecrübe eyledüm anı ma
Olmadı yine ar ret teskin
Ba nına itdi buz kun il
Emr- B rıyle o s at C brıl **[3b]**
Yetişüp itdi o s ri u r ( )
Kelbi al eyledi ol dem lı
alıb-ı demi if ile t
O ma al bizde al met aldı
Ki köbek tesmiye olur l
60. demi ba nına eyledi du l
Gezdi a b-ı ur ser-t -p
Sa y idüp eyledi v fir di at
albe bulmadı bir vech ile t
Çı dı ol demde mel l ü amn k
Didiler üzne sebep n oldu sa a
Cümle a ma oldu v il
Bir ma al var ki girilmez a l
Var durur kelbde nice bi aslet
Ola ns nda velı lu f-ı ud
65. Yiri yo a a mek n-ı ma
ismetı da ı anı b d-ı hev
arb idersen gider olup n l n
Yine gel dir ise itmez ib
Pışes b b-ı tevekkül d im
Ne mek ne ne lib se ne id
k- demle neb n-ı C brıl
Oldı a l -ı amıde cr
Da ı a l k-ı emıme ma l
Su r-i şey ndan o kelbiyyet a a
70. Hem ay t yle mem tide denes
Cümlesin eyledi f sid ecz
R a emr itdi o demde lı
Cesed-i deme gir didi a a
Didi Y Rab bu ma al ayet ı **[4a]**
Niçe idem o ma alli me v
R a ol demde ki bu oldu i p
Zorla giricek deyü emr-i Mevl
Giripdi r oldu dim a v il
A adan dem idüp amd ü sen
75. Bir riv yet da ı oldu v rid
Bir melek gönderüp emr itdi a a
üşn ibi ılmış a ı a
G ş iden eyleye a lı ya ma
Oldı ferm nına cen b-ı a dan
Cesed-i mede gir eyle ad
Emr- B rıyle du l itdi melek
İtdi bir na me ciger-s z nev
G ş idüp almadı abrı r u
İnd c nı cesede bı-perv
80. Bir riv yet da ı budur dirler
R da l edrı d m şler u al
Dirler a ze id -yı r dur
İ tiy r itdi bu avli uref
demi melekden ef al ıldı
Secde emr itdi mel ikeye t
İtdiler cümle mel ik secde
Olmadı mesc d mel ik h l
İtmedi secde idüp istikb r
aldı şey n-ı le ın m sl-i a
85. Secdeden al dı mel ik ol n
Gördiler nes olup olmuş rüsv
ıldılar şükr ne birer secde da ı
V cib oldu bize da ı ma
al idüp a sen-i ta vımd e b z **[4b]**
D d B rı *vele ad kerremn*⁵

⁴ Küntü nebiyyen ve Âdeme beyne'l-mâi ve't-tîn:
Âdem su ile toprak arasında iken ben nebî idim

⁵ Andolsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler
verdik (İsra 70)

- Oldı dem bu ker metle kerim
Keşf olup kendüye cümle eşy
Emr olup geld serir-i cennetden
İtd dem o serir üzre af
90. Eyledi eşref-i ma l bizi a
demi ıldı melekden a l
Çıkdı ol demde serir-i dem
İtd ta lım mel k-i esm
Aldılar demi ketfine melek
On sekiz bi da ı artı amm
Cümle lemleri seyr n itdi
Gezdiler ılı düny u b
Nice yüz bi yıl idüp seyr-i tam m
Eyledi cennete ubbü l-li
95. İtdi bir a r-ı mu all da ar r
r u ilm n ile meml ol c
Niçe bi a r-ı mu all da ı var
ılı biri birinden a l
Cümlesinden bitirüp na l-ı şecer
Her bud nda semerler peyd
Bezr-i r yet olunur ricden
ıt a-i seh lu f-ı m slü l-m
Dalları a rı içine meyy l
Ben ekl t deyü eyler ım
100. a ret-i deme irdi va şet
Didi Y Rab vir m nise ba a
v b-ı afletde iken cism-i afı
Aldı bir a m-ı yes run edn
un -ı B rı düp andan tertıb [5a]
N r gibi üsn-i cem l müstesn
Oldı afletden ol demde ı
Gördi bir b cem lli hemt
Oldı kimsü diyü dem s il
Ma labı m nisi benem avva
105. Geld C brıl d d a sel m itdi
ıldı üç tu fe cen bu a a
Cümle ma l a edepdür mümt z
B r akl b r ım nu ay
Birini eyle ab l bu tu fe
Emr- B rı bu durur ş md sa a
Eyledi a lı ab l için dem
İkisin da ı C brıl v rd a a
Didi dem birin itmişdi kerem
A la t bi durur anlar l
110. Eyledi aynı ay ya mesken
ıldı ım na da albi me v
A lı sul n idüp a ya
M -i meni oldu re isü'l-a
- Oldı çün ilele ins n-ı k mil
N r-ı a albdeki im nu ay
Cümle ı-r a dinildi ayv n
Oldı ayv n-ı n ı müstesn
Yine va y irdi Cen b-ı a dan
Peyk-i a retle sel m-ı Mevl
115. Geldi bir al ım üzüm cennetde
a ret-i deme evvel o id
Eyleyüp deme tenbih- ekıd
Nehy idüp ekl-i şecerden amm
Oldı avv ile dem hem-dem [5b]
İşleri d im idi ev ü af
Gelicek deme bir dolu a
Ba arı demi olur am
Gördi Şey n ki olupdur merd d
Başladı ıleye mel n a f
120. B b-ı Adne varup oldu n l n
Geldi v s-ı ma la at didi n ola
Emr- B rıyle me m r oldum
deme bir kel mum vardur a a
Aldadup v sı oldu d il
ayyeyi mevt ile itdi a v
A zu a al beni id l eyle
Sa a nef üm olaca dur l
Aldanup lu bune anı ayye
A zına aldı geçürdi deri t
125. Geçdi her b bı birer ile le
Geldi Rı v na da lu b ile fez
Didi Rı v n ki Az zil y Rab
Adne girmege rı a var mı a a
Oldı Rı v na i b-ı B rı
ikmetüm var olaca dur icr
G rd b r şekl- arıble Şey n
Gördi a r içre oturur avv
Vardı bir püştede eyledi ar r
a ra ol püşte mu bil idi t
130. Aldı mizm rı ı ol dem mel n
Hem ad eyledi hem itdi bük
G şına girdi o dem avv nu
B r arı b na me-i dil-s z ad
Didi kimsi ne bu ef n ne sebab [6a]
Cigerüm do radı bu v veyl
Didi kim size ayr- v hum ben
İderüm sizi için h-ı fez
Sizi al itdi ud balçı dan
A lına ric at idersüz l
135. Mevt ider r ı bedenden i rac
İzzet-i şevket olur cümle hemy

- M nisi gider olursı giry n
Sen giderse ya alur ol tenh
Anı g ş eyleyicek nisv nu
almadı abra ar rı a
Didi lu f it bizi g h eyle
İdelim var ise bu derde dev
Ekl idü didi şecerden d ne
Gelmeye cismi üze erre a
140. deme eyledi avv minnet
Da ı çok n z u niy z ile rec
Didi dem yine ne oldu sebeb
Söyle a v li i ketm itme ba a
Didi var cetüm ndı de hem n
Sen abul eyle kerem eyle ba a
Ç resi ise anı ekl-i şecer
Buradan ekl idelim gel dime l
Didi dem be i nehy itdi Kerim
ımam emrini anı ben ş
145. Birin ekl eyledi avv ol dem
deme didi ne var n oldu ba a
Bu elemnden kerem it eyle al
Birin ekl eyle beni il i y
Didi dem a e y n r-ı ba ar [6b]
or aram işm ide bize Mevl
Seni al itdi ba a y r olasın
Ba a gel tme bu teklifle cef
Bizi nehy itdi bu işden lı
L yık oldur kul i atde ola
150. İftir k avfına düşse nisv n
Teng olup başına düny u b
Eyleyüp ri tle h u enin
Eyledi demi a lın ya ma
dem alnında Mu ammed n rı
A a mir t idi ol dem ma
Aks idüp anda o dem n r-ı t
Oldı n r başdan aya a avv
Eyleyüp a a tecelli-i cem l
Leme n eyledi ol n r-ı iy
155. Ol idi n r-ı Mu ammed ta ı
Göricek aldı abrı a l
Anda mecb r idi ol dem dem
Eyledi ışk anı mecn n-ı şeyd
Var mı ns nda tecelliyec mecl
Oldı M s ya şecerden amm
Yine olmadı ta ammül bil
Yatdı bı-h ş nice s at l
Oldı dem bu ma mda ma l m
ahve gelmemiş idi icm l
160. Enbiy cümlesi ma mlardur
Ne keb yir ne sa yir a l
İtdi ol dem a a avv ibr m
Anı ibr mı olupdur bu a
Anı alb idüp o demde nisv n [7a]
Oldı nisy n unudup nehyini t
Ana adr eyledi oldı mecb r
A lı başında degildi l
Birin ekl eyledi n ç r dem
Didi şimdengirü bel ya al
165. Er ise avrete aldanma a ir
Enbiy ya da ı adr itdi nis
Geçmedi il mı aldı d ne
T c-ı ulle gidüp oldı rüsv
Teng olup başına ol dem cennet
İ e l- a vü a l-fe ⁶
aldı üry n ide setr-i avret
Virmedi bergini a c r da a a
Şecer- tıne gelüp d d em n
Bir iki bergi ba a eyle i
170. Virdi berglerini itdi şef at
N r-ı a a a ar m itdi del
dem nd kde Serendibe hub
radı avfına ir avv
Ciddeye oldı çü avv n zil
Oldılar biri birinden de cüd
Ar a itdükde nüz l dem o dem
Aldı ol bergleri de b d-ı hev
Bir az l geldi o demde fi l- l
Aldı ol bergleri eyledi id
175. Oldı müşğ n fe-i az lde evra
aldı dem yine üry n amm
Niçe s l eyledi h u ef n
Gözi yaşını bi r itdi ud
demi meti yetde avıl [7b]
P yı ar da seri ol ki sem
Oldılar cümle mel ik ciz
İtdiler a ret- B rıye rec
a r idüp metini a ret-i a
Altmış arşuna dek indürdi ud
180. Eyledi deme lutfuyla i b
Anda ır idi Şey n ma
Didi Şey na a mel n-ı ebed
Emrimi eylemedi hic ı
Secdeden o dem idüp istikb r
Ni metüm bilmeyüp oldu rüsv

⁶ Kaza gelince feza daralır.

- Didi Y Rab cev dum mahl
Senden ayru a nice secde dev
Sen cehlden münezzehsin Y Rab
Böyle ta diri olupdur l
185. Sen mur d eylemesen ben Adne
Girüben demi idem i v
Didi ol demde Cen b-1 lı
Öyledir eyledigü bu da v
Seni nehy itmiş idüm Y dem
Emrimi utmadı indur bu a
utmayup emrimi itdi isy n
Didi Y Rab *alemn enfüsen* ⁷
Ben mur d itdüm ezelde ta ı
Nefsine nisbet idersü l
190. Didi d bı nice terk ideyim
Kul efendisinü emrine dü t
Eyledim cürmüme ben isti f r
Beni ma r m mı idesin ş
Oldı ma f r-ı mükerrem dem [8a]
Oldı ma r d o le in-i rüsv
Dört şey inmişdi bile demle
Gözyaşı tem-i berg in a
ı adı udretle ahrını a
İtdi der-i m r c Mevl
195. ıldı ins m a istin
Gördi evl dlarını dem ana
Bu riv yetde a r R ziden
Bu durur lem-i erv af
Elestü birabbikum oldı i b
Didi erv bi l-cümle *alu bel*
Bu ahd- mıs ı va itdi hem n
acerü l-esvedde em net ola
Gördiler cümlesi erv u anı
Bildi i h r idicek r z-ı cez
200. İki bi yıl mu addem demden
Beyt-i Ma m rı a itmişdi bin
Cümle dıv rları y t-ı a mer
İki apusı zümürüd a ra
Sa fı y t-ı keb d idi anı
A s alurdı hem o y t-ı sem
İki apusı Beyt-i Ma m ru
Biri şar a biri arbdı küş
Atdı avv çü Cidde s iline
anlu yaşı ba re iderdi icr
205. Yaşı dürr anı olurdu merc n
Dürlüdür ılı a r-ı dery
- Oldı avv ya t b-ı B rı
Ayda bir an a a senden l
N kı itdüm seni üç eşy da [8b]
D nde mirasda a ılda amm
Hem şeh detle cem at s ı
Zevcleri ize esirsiz bev d
Didi avv k çün td tertıb
Bizi bir egri i mdan inş
210. Afv ıl cürmümi ba ışla benim
Eğrini li durur d im a
Beni red itme kapu dan Y Rab
Eyledü saçım uzun a lı ı a
Tevbesi itdi abul a ret-i a
Afv idüp cümle u rı Mevl
Didi virdüm at vü ra met inse
Şu denlü v rm şem sev bı sa a
uslden hem veled getürmekden
Sev bı l -yu ad vel yu
215. Fevt olursa veled getürmekden
aşr dem anı şehidler le t
Yılanı İ fah na indürdi
Va t-ı a r idi kesüp ya beni t
Didi ar üzre söz sun d im
Başını dağıdalar ubh u mes
Dahı şey na çü itdi la net
Virdi ba r içre bir azıre a a
dem nesl ne nd teslı
Mevt irişmeye me er ire a
220. İtdi v sı şim le inz l
P yüne bakup ider v veyl
Didi Şey n anı ba a mesken
Meskeni urılsa mam ola
Ni metim anı didi Y Rab [9a]
Besmelesiz ide ins nda ıd
Ol durur sa a a mey mel n
Bile ekl ile a mın l
Bu riv yetdir İbni Abb sdan
Ahd- mıs k Serend b b l nd t
225. Sedi ile didi isb mıs
Ki gökden inmeden idi l
Hem mur d td Cen b-ı B rı
Ala ahrında bir ahd-i iml
Çı dı adrına gelüp b emin
Öpdi yüzün didi avf yok a l
Yed-i udretle ı adı ahrı
Kim ur c ide mu addem-i a l
İbtid r -ı Mu ammed çı dı
Enbiy r ları andan ma

⁷ Biz kendimize zulmettik.

230. Didi lebbeyk abıb n rı
V id-i lı cümle eşy
Mürselin r ları oldu ır
Mu af nı atına ser-t -p
Bir bölük da ı çı up yüzleri a
Mu af ümmetini r ları t
Hem şim lin sı adı udretle
deme didi na ar eyle bu a
a ma ba ıca itdi ande
olına ba up o dem itdi bük
235. İbtid bili gördi dem
T bi-i ehl-i a b yüzi ara
S nıs H b l d evl dı
Ol durur evvel ma l m şühed
D d ler budur ahd- mıs [9b]
Didiler lem-i erv da bu a
Gördi dem da ı zürriyy tın
Eyledi lı ı a şükr ü sen
Geldi a retten o demde C brıl
Ve bir sel m eyledi sa a Mevl
240. Getürüp iki ba ar cennetden
Da ı b r beğş- kebır geld id
İki ab a da ı an abla şe ır
ira idüp eyle bu ar ı i y
İki ab a da ı hem sımle rez
ıldı rız ına sebep nesli e t
İddi r itmeyüp i m l ideler
Birbirine ideler a u i t
Didi zira itme degil ma l mum
Da ı çift sürme ne bilmem l
245. D d C brıl s ze ta lım dey m
Düzüp l tını Cennetten a a
oşdı çifte o dem iki ba arı
Ol semerden düp ar a fş
Çift sürerken ba arı arb itdi
Cümle n ı dı beh yim fara
Beni arb tmege b s d d g v
Emrimi utmadı ı dır bu ayf
Didi sen lı ı emrini ıdı
udretim almadı l yı mı sa a
250. G ş idince bu kel mı dem
Didi ri atle ey k n-ı a
Anları eyle İl hı ebkem
Da l ider oldu beh yimde bana
Oldı ol demde du sı ma b l [10a]
a idüp cümle lis nlarını t
Geldi yetişdi vü tebdı d ne
Sünbülelerle donandı a r
- Görüp dem didi kim ekl ideyim
Da ı abreyle ki me k l ola t
255. ürmet eyled ol dem ıc d
D ne-i sünbüleden itdi cüd
Ekl dem d y cek dem C brıle
Didi ve k ne l-ins nu a la⁸
İtdi destinde da ı ü amır
ıldı tenn ra o demde il
Tab olup eyledi n nı i r c
Şimdi oldu didi bu ekle sez
Ekl idüp bir ikisin ol ur ı
Def için itdi te a l-a
260. deme geld o demde sı let
Didi ba nımda ne bu av
A ziyen idi a m-ı cennet
Ekl iderdü yine olurdu hev
Veca ı varını td tekdir
Yine senden ola bu derde dev
Emr- B rı le C brıl- emın
Açdı ol demde sebil nn t
Def idüp eyledi dem r at
Eyledi lı ına şükr ü sen
265. Yo idi m a alı cennetde
Ne tebevül ne tu a a l
B r kerih r y a idince uh r
Bedın dem uzadup ba dı a a
Yed-i deme do unmuşdı denes [10b]
Şemme iderken şeyne irdi a
Eyleyüp dem o dem istikr h
Sürdi oltu ile d yerine t
a ı ş nib bize oldu sünnet
a -ı f sid da ı oltu la ay
270. Bunları def i bize v cibdir
Olsa mi d rı şe ırden edn
Da ı olursa ziy de anlar
Eyler ifs d alavat dir fu ah
deme irdi in yet a dan
Oldı C brıle k emr-i Mevl
anadın urdı zemne C brıl
Çı dı bir b-ı ay t gibi evm
usl idüp a reti dem ol dem
Cismi p k oldu vesa dan amm
275. Eyledi a a nübüvveti irs l
On u uf da ı kit b indı a a
odı alnında Mu ammed n rın
Leme n eyledi ol n r-ı iy

⁸ İnsan çok acelecidir (İsrâ 11)

- Ber urup cebhe-i demde hem n
Oldı hem n r-ı alı n r a
Didi dem ki ey k n-ı kerem
M nisim c riye i eyle a
Oldı ma b l Cen b-ı lı
O demde a dan irişdi bu nid
280. Sen af ya varup it anda ıy m
Munta ır Mervde sa a avv
Buldı p y nı bu asretle fir
Lık c sm ne yapışma a
Va feye dur Araf t da ında [11a]
Arefe gün v il olica o sa a
İtd tekml tam met accı
Buldı bir birini v di-yi Min
Araf t da ı dinildi ol dem
Vech-i tesmiye bu olmuşdı a a
285. Gitdi Havv ile dem Hinde
Oldılar bir niçe dem anda af
İctim oldı mu adder ol dem
Oldı bil ile H bil peyd
Virdi anlar ile iki du ter
Nesl için birbirine gördi sez
Yüz yigirmi da ı do dı evl d
Dişi erkek ile mu bil ola
D d Tefsır-i Mu tilde hem n
Bi veled eyledi il Havv
290. bil vardı o şey n-ı le m
Eyledi ılı ol dem i v
Didi seni le tevellüd itdi
H bil alma anı şimdi ne rev
Sa a l yı iken ol ma b b
H b l aldı ı hemşire ola
fil iken da ı H bil-i ma l m
bil anı idüp evvel şühed
Cesed-i H bili bir niçe zam n
Gezdürüp olmadı bil i f
295. Oldı çün ılı bil n ç r
Yine Şey n-ı le m vardı a a
Didi n'oldu ne bu ayret sende
Anı ben şimdi iderim i y
İtdi ber- araf züc cdan üç r [11b]
Cesed-i H bili itdi il
Kendi da ı girüp a a mel n
Didi andan ene Rabbiyel-a l
İki fir a olup anda ins n
Biri k fir biri mü min amm
300. Eyledi anları ir i l l
Putperest pır Az z ld r t
- H bili atlin işitdi dem
Eyledi sılı fery d-ı fe
Didi ey dir-i ayy m-ı ebed
Düşmen md r o le m-i rüsv
Ba a evl dıma tesli itdü
Eyledi başumıza mah -ı bel
Nefsi ins n ile ta ml tdü
Yetişür anlara bu resme cez
305. mil-i aml-ı em net ıldı
Çekmedi anı cib l-i a r
Oldı dem da ı yet ma z n
Didi a zen itme ey dem Mevl
Bir o ul virdim anı yirine
Ki ker metle müş bih o sa a
Gele nesl nden anı cümle nebı
üşn-i ul a veli ehl-i ta v
V rd hem k sül le B rı
a ret Şitle Keyümers a
310. dem çı mışdı cennetden
Meger seyf-i il fet ile a
Bi yıl dem yaşayup gitdi hem n
İtd bu lem- f niye ved
a ret Şite nübüvvet geld [12a]
Elli u uf eyledi inz l a a
ıldı ma m r bu ar b- b dı
ılı eyledi bi şehri bin
Bir min re odı her bir şehre
Çı up üstüne diye b y u ged
315. Diyeler il he ill ll h
Hem Mu ammed res lull h a
Yedi yüz yıl sürüp ömr-i devlet
Yerine ıldı An şı ulef
Kendi An şa da ı ayn lı odı
odı ayn n da ı Mehı yili t
Emr B rı olup ol dem h r
Yerd adlu bir o ul virdi a a
Yerdi da ı olup devr-i tam m
O lı İdrise nübüvvet b
320. Dedes Şite müş b h şekl
Alnında n r-ı Mu ammedle iy
Hem r s letle nübüvvetle kerım
ıldı otuz u uf a a i
İbtid attı ol td ıc d
Hem kit bet ile ıy et ide
ey -i r h oldı attı geçdi
Yine a eyledi anı i y
ç yüz altmış yaşına irdiği dem
odı Adne anı ayy Mevl

325. Anı ardınca gelüp N nebi
Ol okuz yüz elli yıl da veti t
Bir riv yetde bi üç yüz dirler
Da vetin itmedi avmi ı
Oldı ol fir a sel se seb ın [12b]
Biri mü min ü muva ide l
ır a-ı n ciye ır -ı hir
Na ledüp n r-ı Mu ammed ma
Bunları cümlesi ehl-i tev id
Şekk iden k fir olur dir fu ah
330. Hem l fetle Keyümers n çe s l
ıldı ol fir a-i ll ile az
a reti N a gelince n rı
Na l her s ati ma b amm
İn ir z geldi o dem İsl ma
Azalup küfr ile doldı düny
ılı azreti N elf sene
Eyled da vet dın oldı heb
ati olup ebu l-beşeri
Geldi mu ciz-i bey nına bu du
335. almadı bende l hı udret
*te er ale l-k frın deyy r*⁹
Oldı ma b l Cen b-ı a ret
D d var b r sefine eyle b n
Alup evl dı evvela r kib
Hem birer çiftde beh yimden ola
Hem birer çift da ı vu ş-ı uy r
aşer tdanda birer çift ola t
Da ı a c rı ola her nev i
ars idersin anı sen ba d-ı bel
340. Didi Y Rabbi ne bilmem zevra
Seni ilmi de mu avver eşy
D d C brıl sa a tsün ta lım
Geld C brıl- emın ol dem a a
Gösterüp a a o dem eşk lin [13a]
ıldı anı la sefine y
Didi var avmi i ag h eyle
ark idem anları f n ile t
Eyledi avmine ol dem tefhim
Didiler geldi o mecn n-ı koc
345. Aldı neslinde oldı r kib
İtd tertıb ne se emr-i ud
Yevm-i mev ude müter ib oldı
Anı tenn rdan idince icr
O lı Ken na didi ol r kib
Girmedı valideyn idüp isg
- İtdi bir araf-ı rec edan Ken n
B r refi ile o dem girmedı a a
Çı dı tenn rdan o demde f n
Eyledi ılı azm-i a r
350. Oldı ol dem o adar ı-r u
ark olup işleri hep v veyl
O lı Ken nı refi iyle hem n
Bevline bo dı irüp ahr-ı ud
radılar a abı Cebb ra
Ar da zı-r dan eser yok at an
Mun arı oldı çü ayr-ı ins l
N u evladları aldı amm
Ş md anlardan olup zürr yy t
a reti N durur ikinci at
355. Müter ib oluban cümle cib l
Her biri dir di benem çün b l
Kimisi dirdi ar r itmekde
Şimdi yo dur a a benden a l
Kendi b l lı na cümle cib l [13b]
Oldı ma r r dükeli itdi a
Cümleden a r l ar ü a if
Cebel- c şı benem d r edn
Öyle zı-ş n-ı nebi-i l yı
Degilem bende ar r eyleye t
360. ıldı püştenü üstünde ar r
O teva u anı itdi i y
Oldı ikmetle o dem yevm-i ar r
Hem Mu arrem idi kim aş r
Geldiler bir yere cümle evl d
a reti N a didiler ey at
Ço umuz itdi e ın del m
Vardur her birimizde fara
Başka ab itmege yo dur imk n
Mu telif her birimizde icr
365. Didi N n r-ı nübüvvetle hem n
Bir yere cem idüp ilk alv
Cümlesi birden olunca ma l
Tab olup ola size ekle sez
İtdiler ılı öyle tertıb
ıldılar cümlesi bir yerde id
Yidiler cümlesi andan fi l- l
Zerre eks lmed ta dır-i ud
Doydılar cümle beh yimler sib
Hem vuh şıyle uy r b d-ı hev
370. Asr-evveli idi ol m hu
Vech-i tesmiye sebeb ş r
a reti N ba de t-t f n
Dirler üç yüz sene mu ammer ola

⁹ Yeryüzünde inkârcılardan hiç kimseyi sağ bırakma (Nuh 26)

- İki evl dı bile r kib olan [14a]
Biri H m birisi S m ehl-i af
a reti N a idüp nevm alebe
Keşf-i avret uyun ekke-fe
H m görüp eylerken ande tam m
Oldı ib andesin gördi ata
375. Geldi setr eyledi S m didi peder
İnkis r itme kerem eyle ba a
S ma çün itdi du a reti N
H ma didi yüzü iz ara ola
H mdan olan veled oldı esved
Zevce dir bu benim ola ş
Didi kim a mıma irmedi b d
İnkis r-i pederi dür bu sa a
Vardı b r v dıde td mesken
radı aralar andan ma
380. Çı dılar cümle beh yimle sib
Hem vuh şiyile uy r ehl-i hev
Aldı eşc rı o dem N nebi
Garş ide bunları bi'l- ükm-i ud
Aradı bulmadı zebib-i ba rın
Anı Şey n serı a eyledi t
İştir k eylersen ben bulurum
Müşterek eyleyelim hem is
a reti N didi kim ey merd d
Öyle olsun yetişür itme cef
385. Vardı getirdi o sa t mel n
Eylemiş ılı kendi a f
Anı arş td o sa t nebi
b-ı p k itdi dibine il
Geldi Şey na o demde nevbet [14b]
Vardı zeb itdi bir v s a a
ars-ı a c ra gelüp ol mel n
Dumanı itdi dibine icr
Yine N eyled tedbir n p k
b-ı fı le tedbir-i dev
390. Vardı Şey n gezüp bir ırda
Eyledi ma b l şecere sefki dem
ılı itdi yine N nebi
Oldı evvelki gibi icem l
Geldi Şey n getirüp bir ınzır
Dökdi anımı o merd d-ı ud
Şirketim ayrı tam m oldı didi
ılı almadı iş ayrı ba a
Ş r b ola m s l-i v s
onra meym n gibi ola rüsv
395. Da ı ınzır gibi ola sekr n
almaya a illa im n ay
- Olur ol kimsede bu üç a let
Baş mürd m ben m oldur l
S m neslinden olup a reti H d
A a na l eyledi ol n r-ı iy
a reti li e geldi nevbet
Anı alnında arar eyledi t
Ana bir n a virüp a reti a
Küciği ile acerden peyd
400. avmine mu ciz itdi i h r
Çı dı aşdan idüp azm-i a r
Gelüp a şam olıcak şehre tam m
Herkesi d rına varup ma
Ar iderdi lebenin cümlesine [15a]
Her biri eyler idi anı id
Bir ac ze var idi avminde
Vardı a n mı le inü amm
Bir gün a n mı cümleden ürkdı
ara td o le m-i rüsv
405. Buldı kendi gibi bir ac müfsıd
Na nı zebh ne b r aç süfeh
orkmadılar a ab-ı Cebb rdan
Na yı eyled ler zeb -i fed
Küciği itdi fir r vardı hem n
aceri ba nına ıf itdi ud
İnkis r eyledi avme li
Cümles v rm ş d zeb e rı
ahrına u radılar ahh ru
Anlara rı ile olındı cez
410. Ol İbrahim alılu ll hdan
Cümle Süry ni idi nu -ı ed
Arabı ıldı tekellüm ol
Eyledi Ka beyi evvel o bin
İk o lı gelüp İbrahim
Biri İs b r İsm il ola
Bir o ul vir ideyim sa a fed
Oldı ma b l-i Cen b-ı a ret
V rd İsm il a a Mevl
Ahdin unutdı ahılull h çün
415. Geçdi bir ac sene bu ahd-i a
Va y olup bir gice ru y sında
Ey ahıl anı ahdi e vef
Eyledi a reti İbr him ahd
Mu c zed r k nebiye ma [15b]
Da ı lem- m s ld r ru y
Evliy ya da ı olur v i
Didiler keşf-i ker met-i fu al
Mu cizenü ki yetmiş cüz'ünden
Bir cüz didi ker met-i fu ah

420. Oldı nevmінде o demde i
ıldı elli deve urb n a a
Bir gice yine men mında hem n
Ahd İsm ıl urb ndı ba a
Bedel olur mu İsm ile cümel
ıl İsm ıl bu dem ba a fed
Oldı nevm nden o sa t bıd r
Dökdi an yaşı di kim v veyl
Kend tedbir m td m no n
Ba a kesbimden irişdi bu bel
425. Yüz deve eyledi ki ol dem urb n
Olmadı ol da ı ma b l-i ud
Yine va y irdi Cen b-ı a dan
a ret İsm ıl zebh de a a
Fa r-i lem didi işde bel
Ale l-enb y sümme l-evliy
Fe l-emselü ke l-emsel mü m n
*ye lü min illet ü illet ü ef*¹⁰
M der ne d d İsm ıl
Ba a b r cebel le s kkın peyd
430. Eyle İsm ıl ba a rs l
Hem cedıd ola l b sı amm
İtd İsm ıl ol dem tezyın
Aynını eyledi kühl ile cil
Aldı s kkın le celı ma b b [16a]
Pederiyle idüp azm-i a r
Vardı İsm ile şey n-ı le in
Didi var mı aberi icm l
Sen zeb eyleyecekdür pederi
Gitme anu la sözüm ıl ı
435. Recm idüp acdı Şey n o demde
Geldi dir yine sözüm a la sa a
Yine recm itdi fir r itdi yine
Yedi kez ılı itdi i v
Recm idüp bir gözini itdi şikest
acdı mel n g td v d - Mın
D d İsm ile ey c n-ı peder
albimi n rı aynıma iy
Emr- B rıde ben oldum mecb r
Sen zeb itmeye emr oldı ba a
440. Mübtel olmadılar ayrı nebı
Veled n zebh deler oldı ba a
Peder ne d d t z İsm ıl
R ıyım ben de bu emirde sa a
Emr- B rıde teva uf itme
Olma mes l olıca r z-ı cez
- Yüzime ba ma ki şef at idesin
Hem sa a za met ola ba a cef
Oldılar cümle mel ik ayr
Bunlara a ladılar ehl-i sem
445. Çaldı bıca ı anu gerdanına
Kesmed zerre adarca a
aşa arb itdi bıça ı ol dem
İki şa eyledi aş ı l
Geld ol dem sem dan tekbır [16b]
Bi a ret ile bir keş-i fed
Eyleyüp amd k yüz yıl ş dı
ıldı İsm ıl ol n rı a
Geldi İs nebıden Ya b
Da ı Ay iki sül le a
450. M derini idi Ya ba m
Ay ı İs sever idi yet
Ay m il idi şik ra d im
aldı Ya b pederiyle tenh
Gönli biry n diledi İs u
Ay a didi ki şik r eyle ba a
Bana va d itdi Cen b-ı lı
O lumı birisi pey amber ola
Anı biry n idüp eyle ır
İdeyim sa a nübüvvetle du
455. M deri eyledi fi l- l biry n
Viridi Ya bu eline a l
Ay a be zetdi kel mın Y b
M der eyled ta lım a a
Önüne odı o dem biry nı
Yedi biry nın a a itdi du
Ay da ı itdi şik rın biry n
odı İs önine itdi rec
Didi geldi ba a şimdi biry n
ayrını ismeti imiş o du
460. Bir du m var seni için ideyim
Dola ens li ile bu düny
Ay ara eyleyüben Ya ba
atline oldı arı ub -ı mes
ılı olmadı şerr nden emın [17a]
Gice azm eyledi line t
D d ler a a ben İsr ıl
Vech- tesm yeye b s l
Du terin viridi a a litesi
Oldı on iki sül le peyd
465. Y sufi pek sever idi Ya b
Cümle i v nı ased itdi a a
Lu b ile aldı pederden i v n
İdüpler anı bı re il

¹⁰ Belânın en şiddetlisi başta peygamberlere, sonra evliyalara ve sonra müminlerin başına gelir. Beladan ve cefadan hâli olmazlar.

- Y sufi eyledi a Mı ra azız
Hem nübüvvetle il fet ib
G tdi Y suf gelüp Eyy b nebı
abrına gelmeye at a l
Gitdi Eyy bda Şu ayb oldu ay n
Geldi o ra da ı H r n M s
470. ıldı Tevr tı a a a inz l
Hem ulu l- azm idi M s amm
Gitdi anlar da ı İly s Y şa
ıldılar bir niçe dem da veti t
Gitdi anlar da ı geldi D v d
ıldı inz l Zeb r a a ud
Hem kit b ibi pey amberdür
ıldı a k m-ı kit bı ecz
Gitdi ol o lı Süleym n geldi
Emrine r m idi ins cin hev
475. Eyledi niçe ar bı ma m r
Eyledi uds-ı şerif o b n
Gitdi o geldi vü Lo m n ekım
İ t l f i d nübüvvet de a a
Gitdi Lo m n da ı a ar-ı İly s [17b]
al didi anlar için şimdi be
fa sed çekdi gelüp İskender
Oldı Ye c c ile Mec c c i f
G tdi İskender azız pey amber
Oldı yüz yıl yine oldu i y
480. Ol da ı gitdi vü geldi Y nus
Da vetin itmedi avmi is
Şehr Nin v idi avmiydi Mec s
P d şah da Mec sı rüsv
Yine da vet ile me m r oldı
Gitmedi ılı itdi ib
Didi a avmine eyle i b r
ç az b gönderem anlara t
İbtid çehrelerin a far idem
S n yen lehceler esved ola
485. S l sen eyleyem teş nz l
omayam ar da birini a
İtdi ol avme al le tefhim
aş urup eylediler a a cef
Aldı ol demde ıy lin Y nus
Vardı bir c ya ken r-ı dery
apdı bir o lını ol dem arslan
aldı zevciyle bir evl dı a a
Oldı bir zevra a bunlar r kib
av a-zen oldu o s at dery
490. rdı bir aş a sefine ol dem
Aldı zevciyle bir o lın da ı m
- aldı yek a reti Y nus ayr n
V i oldu ba a Y Rab a
A layup buldı yine bir zevra [18a]
Oldı r kib ayrılup bergi a
Gitmedi aldı yerinde zevra
Hem muv fi iken anlara hev
Lenger-end z gibi durdı zevra
Bildiler vardır içimizde a
495. İtdiler her biri bir ur a hem n
ıldılar k se-i m i ilk
Batmadı ur a-i Y nus ol an
Didi Y nus benim ı l
İttif eylediler mell lar
a reti Y nusı ba re il
Geldi Y nusda ken rına anı
Bir neheng gördi ide anı ı d
Y nusa geldi o demde dehşet
İtmeden avf düp td ib
500. Emr- B rıyle olup çün n ı
Seni yutma 'çün emr olındı ba a
G ş idince anı ol dem Y nus
Atdı kendin nehengi a zına t
Oldılar ehl- sefine ayr n
Didiler li için v veyl
Semeke oldu i b-ı B rı
Virmedi anı sa a ola ı d
aldı ır gün semekü arnında
Getürüp s ile itdi il
505. Ba n-ı ttan çı up ol dem Y nus
Cismine gelmiş idi a f-ı düt
Büridi bergleri Y nusı hem n
Bitirüp anda bir eşc r-ı diy
Bitirüp her vara ı b r mive [18b]
Ekl ider eyleye ço ı no n
Ba n-ı tda bu d z kr-i tam m
a reti Y nusı da ub u mes
ilahe ill ente subh neke
İnni kuntu mine - l mun¹¹ t
510. ıldı ol s ili ır gün mesken
C ld ne geld o v dide ş f
a reti Y nus idince nefret
avm-i Nin v ya v i oldu bel
Geldi hem cehrelerine ufret
Oldı ikinci gününde sevd

¹¹ Senden başka ilâh yoktur. Sen her türlü noksanlıktan, eşi-ortağı olmaktan uzaksın. Şüphesiz ben kendine yazık edenlerden oldum” (Enbiyâ / 87)

- Bir veziri var idi ol ş hu
Didi Y nusdan işitdüm l
K me k m gelse o dem b r sı let
Cümleye ır n ır Mevl
515. Oldı üçünc bel m sl-i ma ar
ızarup teş ile doldı sem
İnd b r mıl adar ol teş
Ma zları aynadı ve pişdi af
İrüp mura a dan her veled
Veled-i Osnamı da ı ma
Her yeri eylediler n le vü z r
opdı a r da o dem v veyl
Bulmayup Y nusı avm-i Ninuv
opdı ma şer gibi fery d-ı bük
520. Ş h olup ılı üry n giry n
Geçirüp gerdenine bir yüry
A layup cümlesi oldı üry n
Ehl- dıv n da ı cümle vüzer
Didi ey Y nusı pey amber iden [19a]
lı -ı R zı -ı dir Mevl
B ze b ld rd cınun Y nusı
Oldı bilmezlik ile a a cez
ıl in yet bize irs l eyle
a res lu dür r yg n a
525. B z yandırma az b-ı teşine
Bunca e f l beh yim u af
Keremi den bizi az d eyle
ulı elbetde işi cürm-i a
Va deti cümlemiz itdük i r r
Y nusı ürmeti vir bize reh
Oldılar ıd ile ehl-i tev ıd
ılı cümlesi ma b l-i ud
stlerinden da ılıp ol teş
al dı açıldı o da u a r
530. Ar da fi l-cümle me din oldı
A lı teş ne ki varsa ecz
Çün al oldı bunlar teşden
İtdiler a retine amd ü sen
Didi ş h Y nusı kim bulsa bu dem
T c-ı ta tım virürem müjde a a
a reti Y nusa geldi uvvet
Şehre azm itdi o ma b l-i ud
radı r ıye anı r hı
a dı ol demde leben r i a a
535. D d ne dine aparlar şimdi
Y nusı lı ma cümle fed
Y nusı bulsa ider mi ta dı [19b]
T c u ta tın virür anı bulana
- Didi var müjdeler eyle ş ha
Dilegi Y nus geliyor işte a a
İ tim d itmezse iki anem
Lebeninden beni ıldı is
İlet anları u r-ı ş ha
Seni ta dı ideler ikisi t
540. Aldı a n mı o sa tr ı
Vardı ş ha didi kim müjde sa a
Y nusa rast gelüp itdüm ikr m
A ş-ı c -ı leben le f
Çün su l eyled dın n ş hı
Y nusı lı ma didüm a a
Didi var ş hını eyle g h
Y nusı kendini buldum di sa a
Hem getirüp le bu iki anemi
Söyler didi ey ş h-ı a
545. Didi ş h anlar Y nus mıdır ol
Didiler n ı olup belı şeh
almadı şübhesi ş hu ol dem
avmine eyledi ol demde nid
a reti Y nusa isti b le
Çı dılar avmi amu bay u ged
Getirüp şehre hez r izzetle
Yüz sürüp p yine ş h itdi rec
Eyledi ta tına ol dem ecl s
Eyledim sa a ceh letle cef
550. a res l oldı ı oldı hir
Afv l yı sa a çün bizde a
Geldi dih nı didi y Y nus [20a]
Getirüp zevc ile bir o lan a a
Geldi arslan da ı bir o lın alup
al ç nde de teslm-i ata
Oldı avmiyle mu ammer-c adem
İrmiy geldi ba de ş-Şa y n
Zeker yy yı b çüp erre le
O lı Ya y da ı ma l m şühed
555. İki yüz yigirmi dört bi dir
ayr-ı mürsel ile mürsel a
Geld ens l sem ıyle c y-i n r
İrdi Ken n-ı Kureyşe o iy
Ta benı H ş me d nce uh r
Ma lab oldı o n ra me v
Andan Abdullah alında ar r
Andan Amnede olupdur duc
Çün ul eyledi ol n r ile
T r-ı ulmet gidüp ar doldı iy
560. Da ı ser-t cı ris let idi ol
Yo eser kevn-i mek ndan a

- Acdı ser-secde- tesbı le lis n
Meh a a d ye idi her tenh
a r-ı Kısır nı olup ı ar b
Oldı Zerdüşti odı da i f
S venü geçdi yer uyu hem n
M -i ayv n ola diyü da v
Gün be gün buldı İsl m revn
Buldı şer ile es s düny
565. İtdi efl ke tefevvu ol dem
Didi ar bende o ma b b-ı ud
Oldı erba a del il hir [20b]
Hem k t bu ll h hadıs cm
Hem iy s-ı müctehidinle r bi
Oldı edille-i şer iye af
Da ı a k m-ı şer iyyede sekiz
İki nev dördi meşr t amm
Dördi de ayrı meşr tdur anı
ıdd-ı meşr tda dördür amm
570. Oldı meşr t ehl-i sünnet
Im n t d al ule
ayrı meşr tda ıddı dördür
Küfr a l emme bu l
Oldı a k m-ı şer iyye iki nev
Beşi meşr t üçü adr a a
ar v cib ile da ı sünnet
Müste ab da i mub dur em
ıddı mekr h ar m f sid
lı olmadı bulardan a
575. Do uz a da olupdur c rı
Şer ı b ı olıca r z-ı cez
Göz ula dil el aya ferc arın
Enf alb ile do uz un -ı ud
Bizi al itdi anı ürmetine
Oldı mevc d ne ki ma d m eşy
Ş nna didi ki *levl ke levl k*
Velemm halaktu l-efl k¹² l
Oldı va fı Cen b-ı lı
Abd-ı ciz nice va fı ola
580. a na didi *vema erseln k*
leme ra met için itdüm a
Eyleye bize şef at ol dem [21a]
Varıca yalın aya başı ab
Eger olmazsa in yet rehber
Nice varur apu a yüzü ara
Dedemiz eyledi i r c-ı cin n
Oldı Şey n-ı le m b ze bel
- on nefesde b ze tesli itme
Nefs Şey n ide bizi i v
585. Sevdik n r-ı Mu ammed a ı
Bizi lu fu la ıl Adne il
Bize olmazsa in yet va di
Adline alur ise v veyl
Dedemiz mülkine id l eyle
B ze mevr s-ı pederdir me v
Temmet ha h l-eby t l-şerif

¹² Sen olmasaydın, sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım.

Sonuç

Tarihî olayların bir yansıması olan kısas-ı enbiyâlar diğer edebî ürünlere göre farklılık arz eder. Estetik bir duygu uyandırmaktan ziyade insanları ahlaki açıdan eğitmeyi, İslam'a uygun yaşamayı, yapılması ve yapılmaması gerekenleri anlatmayı esas alırlar. Metnini verdiğimiz kısas-ı enbiyâda şiirin biçim ve ahenk özelliklerinden faydalanılarak kısas-ı enbiyâların temel prensiplerinin okuyucuya aktarılması amaçlanmıştır. Allah'ın birliği, ona itaat ve kulluk, peygamberlere inanmak, sapkınlık ve taşkınlıklardan uzak durmak, dua, tövbe, sabır, tevekkül, dua bu temel prensiplerdendir. Çalışmaya konu olan, çeviri yazısını verdiğimiz manzum kısas-ı enbiyâ örneği Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu'nda 3786 arşiv numarasıyla tek ciltli bir nüsha şeklinde kayıtlıdır. Nüsha üzerinde müellif, müstensih, tarih gibi herhangi bir kayıt yer almamaktadır. Manzume kaside, gazel, nazım, kıt'a nazım şekillerinde olduğu gibi tek kafiye (â) üzerine nazmedilmiştir. Manzume münacatla başlamış peygamber kıssalarından sonra münacat ve dua ile sona erdirilmiştir. Ağırlıklı olarak Hz. Âdem ve hilkat meselesinin konu alındığı manzumede Hz. Nûh, Sâlih, İbrahim, Yûnus peygamberlerin kıssalarında ayrıntıya girilirken Hz. Şît, İdris, Hûd, İshak, İsmail, Yakup, Yûsuf, Ays, Eyüp, Şuayb, Harun, Musa, İlyas, Yuşa, Davud, Şaya, İrmiya, Zekeriya, Yahya peygamberlere ise kısaca değinilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) manzumenin başında, Âdem kıssasından sonra ve manzumenin sonunda yaratılan ilk ve son peygamber oluşu, âlemlere rahmet oluşu yönüyle manzumeye hâkim kılınmıştır. Allah'ın isim ve sıfatları, ayet ve hadis iktibaslarına da yer verilen manzumede peygamber kıssaları üzerinden ibret ve nasihatlerin şiir dilinin ahengi ve estetiğiyle insana verilmesi amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Aydın, Nevzat. "Çağdaş "Kısas-ı Enbiyâ" Literatüründe Peygamber Tasavvuru: İrşâdî Bayburdî'nin "Kısas-ı Enbiyâ"sı Özelinde" *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, no. 9 (2016): 163-194.
- Budu, Mariana. "Türkçe Kısasü'l-Enbiyâ Tercümelere ve Ebû İshâk İbrâhîm B. El-Mansûr B. Halefî'l-Müzekkir En-Nişâbü'rî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi" *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 60, no. 1 (2020): 71-95.
- Çelik, Ahmet. "Birey ve Toplumun İslahı Açısından Kur'ân Kıssaları", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2004): 54-87.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın Dağıtım, 1993.
- Eyüpoğlu, Osman, "Günümüze Bakan Yönleriyle Peygamber Kıssaları (Sosyolojik ve Pedagojik Açıdan)". *XI. Kur'ân Sempozyumu Kur'ân ve Risalet*. Bildiriler Kitabı. Ankara: Kalkan Matbaacılık, (2009): 103-120.
- Gülsevin, Gürer. *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.
- Hindî Mahmûd. *Kısas-ı Enbiyâ Peygamber Kıssaları*, Ahmet Karataş tarafından hazırlandı. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013.
- Karataş, Ahmet. "Türk-İslam Kültür ve Edebiyatında Kısas-ı Enbiyâ Türü", *Diyanet İlmi Dergi* 49, no.3 (2013): 113-126.
- Kaya, Remzi. "Kur'ân-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, no. 2 (2002): 31-58.
- Manzume-i Diniyye*. Süleymaniye Kütüphanesi. Hacı Mahmud Efendi, 3786.
- Paçacıoğlu, Burhan. *Orta Türkçe*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık, 1995.

Sâid el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-Ümem Milletlerin Bilim Tarihi*. Ramazan Şeşentarafından çevrildi. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014.

Şahin, M. Süreya. “Kısas-ı Enbiyâ”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, 495-496.

Tümer, Günay. “Bir Türkçe Kısas-ı Enbiyâ”. *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1978): 397-404.

Yılmaz, Emine ve Nurettin Demir. “Sa’lebî’nin Kitabı ‘ara’isi’l-mecâlis fi kısas-ı l-enbiyâ’sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri”. Cem Dilçin Armağanı. *Journal of Turkish Studies* 33, no. 2 (2009): 357-370.

Summary

Kısas-ı enbiyâ, which means the stories and histories of the prophets, is an Arabic phrase consisting of the plural forms of the words “kısas” and “nebi”. Starting with the creation of the world and the first human, in the Kısas-ı enbiyâ, it explains the life stories of the prophets, their teaching activities, the struggle against blasphemy with their lesson and exemplary aspects, sometimes in detail and sometimes in brief. Subjects are based on the Quran, Torah, Bible, commentary and hadiths. Messages, warnings and advice are given to the individual and society through the stories told. Thus, the moral education of the individual and society is aimed. Prophet stories take a large place in the Quran. While addressing the Prophet Muhammad and all people, many historical events are reported. Many tafsir scholars claim that two-thirds of the Quran is related to stories. In the Quran, the stories of twenty-eight prophets are told in one hundred and forty-seven pages and 1328 verses. The most mentioned prophets are the prophets Moses, Aaron, Ibrahim, Ismail, Isaac, Jacob, Yusuf and Jesus. In the stories of the Prophet, those who refuse to believe in the existence and unity of God, worship idols, arrogance, do not give thanks, deny the messengers of Allah, mock them, perversion and mischief are destroyed.

The Quran is not a history book. In the Quran, the chronological order is not followed in the prophet stories, hierarchy, time and place are not emphasized, and the narratives do not start and end regularly. Only certain scenes of the prophet's stories are told. In these scenes, the message to be conveyed within the framework of reporting, salvation and teaching is highlighted. This story is narrated in a language in which dream and reality are intertwined by making many religious or non-religious issues related to religion in the works of the type of kısas-ı enbiyâ, whose first examples are first seen in Arabic and then in Persian literature. During the Ottoman period, many kısas-ı enbiyâ were written. There are many kısas-ı enbiyâ in libraries whose authors and writers are known/unknown. Although many of these are prose, there are also those written in the form of poems. What is written in the form of poetry is mostly in the form of mesnevi verse. One of the kısas-ı enbiyâ in the form of poems, whose author and writer is unknown, in libraries is the work that is the subject of this study. The distinctive feature of the work is that the poem is written on a single rhyme.

The work subject to our work is registered with the archive number 3786 in the Süleymaniye Library Hacı Mahmud Efendi Collection under the name *Manzume-i Diniyye*. In total, the verse consists of 587 couplets. Since the work is a religious text, it mainly consists of Arabic words. Almost all of the adjectives and nouns in the text are in Arabic. Verbs, sign adjectives, pronouns, and prepositions are selected from Turkish words. Sentence structure of the text is in Turkish. The work started with praying to Allah, and then the praise of Prophet Muhammad was made, and after the creation was briefly mentioned, the stories of the prophets were started. At the end of the work, after the praise of the Prophet Muhammad, it was completed with a prayer by praying to Allah.

The attributes and beautiful names of Allah, the fact that Prophet Muhammad is the commander of all creatures and the reason for existence, the truth of man and humanity, the

reason for the creation of the worlds, the contact with the stories in the Quran, and the distinctive features of the prophets mentioned in the Quran are the main topics covered. The meaning and context of the text is strengthened by quoting hadiths and verses. The subjects mentioned in the stories of the Prophet were transformed into an aesthetic form with the fluent style of verse, hadith, and various commentaries of poetry.

The first 22 couplets of the poem are about supplication to Allah. The couplets between 22-46 deal with the creation of the world, of man. The longest part of the poem is the story of Prophet Adam and Eve and his sons. Among the couplets 312-324, the prophecy of Şît, who lived seven hundred years after Adam and was sent down to him with fifty pages, is mentioned. The story of Prophet Noah is told from the 324th to the 396th couplet of the poem. The story about Prophet Abraham is told between the 410th and 448th verses. After the story of Prophet Abraham, Prophet Isaac and his sons Jacob and Ays are briefly mentioned. The story of Prophet Yunus is told between the couplets 480 and 553. In three couplets (553-555), the prophets Shaya, İrmiya, Zechariah and Yahya are mentioned and it is stated that two hundred and twenty four thousand prophets came. Prophet Muhammad's prophethood and its importance are emphasized on the remaining couplets of the poem.

Since the poet wrote his poem on the same rhyme, he had difficulty in finding rhymes in many places. In poetry, couplets are linked in terms of meaning. The poem has been written with narrative narration. The effect of trying to perform the narrative narration in ode form, which we are accustomed to see mostly in prose works and mesnevis, has a great effect on errors and inadequacies seen in the dimension of harmony such as measure and rhyme of poetry. Although we do not ignore the errors caused by the printer, it would not be wrong to say that the poetry we expected was not enough in the work. On the other hand, the fact that the retaliation, which is usually written as prose, is written in ode style makes the work valuable.

